కథా నిలయం
53355
శ్రీకాకుళం

వింధ్యాచలం

ప్రథమభాగము

౧

నాకిది ఎన్నోసారో వింధ్యాచలం దాటి ఉత్తరాదికి వెళ్ళటం! నేను అగస్త్యుణ్ణిమాత్రం కాను! అగస్త్యుడే పుట్టకపోయి ఉంటే, ఆంధ్రులు దక్షిణానికి వలస వచ్చి కృష్ణా గోదావరీమధ్యస్థభూమిలో ఏలా వలస యేర్పరచుకొని ఉందురు?

హిమాలయపర్వతంకన్న మేరుపర్వతంకన్న పైకెగసి, ధ్రువపథందాటి, సూర్యపథందాటి, సూర్య దేవకక్షకు అడ్డంగా పెరిగి సగర్వంగా నిలుచున్నాడట వింధ్యపర్వతేశ్వరుడు. ప్రతి సంవత్సరం దక్షిణాయనంలో యవద్వీపప్రాంతాకాశపథాల సంచరించే సూర్యదేవుడుగారు ఆ ఏడు మళ్ళీ ఉత్తరాకాశ పథాల సంచరించటానికి వస్తూంటే ఈ వింధ్యాచలంగారు అడ్డంవచ్చారు. దక్షిణానికి ఒకటే రోహిణీకార్తి అవతరించింది. ఉత్తరభారతవర్షానికి ఒకటే మంచుమయమైన చీకటి. అప్పుడు ఈ దేశభక్తుడైన అగస్త్యుడుగారిని దేవతలంతా రక్షించవలసిందని ప్రార్థించారుట! అగస్త్యమహర్షిగారు దక్షిణాపథయాత్ర సంకల్పించి బయలుదేరారు. వింధ్యాచలంగారు ఆయనకు భక్తితో గురుపాదనమస్కారం చెయ్యటానికి సాష్టాంగభూతుడైనాడు. "నేను తిరిగి వచ్చేవరకూ

ఇలాగేఉండు నాయనా!'' అని ఆ దివ్యఋషి దక్షిణానికి వెళ్ళినాడుట! వింధ్యగారు అలాగే ఉన్నారుట!

ఇక నేను ఉత్తరాదికి వెళ్తూంటే పొరపాటున ఈ వింధ్యధరాధరేంద్రుడు మా బండిలోంచి తొంగిచూస్తోన్న నన్నుచూచి, వీడే ఒక అభినవఅగస్త్యుడనుకొని, ''అగస్త్యుల వారు తిరిగి ఉత్తరానికి వెళ్ళిపోతున్నారు, ఇంక మనం ఒకనాడాక్రమించిన మహోన్నతోన్నతోన్నతోన్నత గగన పథాలకు ఉప్పొంగిపోదా''మని విజృంభించాడా, ఇంక ఉత్తర భారతదేశంలో జరిగే అల్లరి వర్ణనాతీతమై చక్కాపోతుంది. ద్రావిడైర్కషగంవాళ్లు వింధ్యపర్వతంతో కుట్రచేసి, ఆవింధ్య పర్వతంగారికి ప్రోత్సాహమిచ్చి ''నువ్వు నిక్కమైన తమిళుడ వోయి వింధ్యఅన్నా! హిమవత్పర్వతంగారు వట్టి శుద్ధమైన ఆర్యుడు. భారతప్రధాని నెహ్రూగారు హిమాలయపర్వత మధ్యస్థభూమి అయిన కాశ్మీరములోంచి వచ్చిన నిఖారసు డైన ఆర్యబ్రాహ్మణుడు. కాబట్టి నువ్వు మన ద్రావిడసంస్కారముయొక్క మహోన్నతోన్నతత్వము కశ్మలం కాకుండా ఆకాశానికి ఎగిరి అడ్డంగా నిలువు'' అని రామస్వామినాయకరు ఈవింధ్యమలైగారికి బోధించిఉంటాడని ఏ 'హిందూస్థాన్ టైమ్సో' వ్రాయవచ్చును.

అది కాదంటారా కొంప ముంచి, ఈ కుట్ర అంతా ఆంధ్రులనెత్తిమీద పడవేసే సావకాశాలూ ఉన్నాయి. ఏ ఉత్తరాది కాంగ్రెసునాయకుణ్ణో పత్రికావిలేఖరులు సందర్శించి ''ఈ వింధ్యపర్వతము ఇలా పైకి పాకిపోవడానికి కారణం

ఏమిటండీ?'' అని అడిగారనుకోండి. అప్పుడా ఉత్తరాది నాయకుడు ఇలా చెప్పితీరుతాడు. ''ఈమధ్య థార్ నివేదిక కాదండీ వచ్చింది! తత్ నివేదిక ఆంధ్రుల నందరినీ రోషానలసంతప్త హృదయాంతరంగులచేసిపారవేయడంచేత, ఏ సాంబమూర్తిగారో ఈ వింధ్యపర్వతంగారికి ప్రోత్సాహమిచ్చియుండవచ్చును. దానితో పట్టపగ్గాలు లేకుండా ఈ అచలంగారు — చలంగారో — ఆకాశంలోకి చొచ్చుకుపోయి ఉండాలి'' అని ఉద్ఘాటించితీరుతాడు. ఇంకేముంది, కొంపలు మునిగిపోతాయి. ఈలాంటి ఆలోచనలు ఆ వింధ్యపర్వతపు లోయలో మహావేగంతోపోయే కలకత్తా మెయిలులో కూర్చున్న నాకు వచ్చినమాట సత్యం. జబ్బల్‌పూరు దాటినాము. నర్మదానదము దాటినాము. మా రైలు సిహోరీ రోడ్డు స్టేషన్ దాటినది. ఒకొక్కస్టేషన్ మా రైలు సమీపించింది అనగానే, నాహృదయం మింటికెగసి లోతులకు పోతూఉంటుంది. నర్మద దాటేటప్పుడు పాలరాతికొండలు, మాహిష్మతీనగరం జ్ఞాపకం వచ్చినవి. అటు ఢిల్లీ వెళ్లేదారిలో సాంచీస్థూపము జ్ఞప్తికివచ్చింది. ఆ దారిని ఢిల్లీ వెళ్ళిఉంటే అవన్నీ చూచిఉండేవాణ్ణే! ఉజ్జయినీ ఆ పక్కనే ఉంది. ఉదయనుడు, విక్రమార్కుడు, కాళిదాసు ఉజ్జయినీ భావ సంబంధాలు; ఇక్కడనుంచి ఉత్తరభూమి పూర్ణరూపంతో ప్రత్యక్షమాతుంది. ఆ ఉత్తరభారత భూమాత పోలికలన్నీ పుణికి పుచ్చుకున్న ఆమెలనుగుబిడ్డ ఒక బాల, కాట్నీ స్టేషన్‌లో మా సెకండ్ క్లాస్ పెట్టె ఎక్కింది.

౨

ఆ అమ్మాయివెనకే, ఈనాటి ఈక్షణం ఫేషన్‌లో ఉన్న అతి నవీనదుస్తులతో పెట్టె ఎక్కాడు ఓ యువకుడు. నేను ప్రయాణంచేస్తున్న పెట్టె నాటి ఇంటరుతరగతి, ఈనాటి తరగతి రెండు. పెట్టంతా పూర్తిగా నిండిఉన్నారు ప్రయాణీకులు. అది శీతాకాలం కాబట్టి సరిపోయింది. గడచిన రాత్రి అంతమంది ఉన్నా కూచున్నవాడు కూచున్నట్టూ, ఒరిగినవాడు ఒరిగినట్టుగానూ కాలంగడిపినాము! అదృష్ట వంతుడు పైన పక్క వేసుకొన్నాడు.

రెండుబెంచీల మధ్యనూ, గేట్లదగ్గరనూ, ఎల్లాపడితే అల్లా నిదురబోయాము తక్కినవాళ్ళం. ఉత్తరానికి వెళ్ళిన కొలదీ జనం ఎక్కువవుతూ ఉన్నారు. నేను సంస్కారమూ, స్త్రీభక్తీ కలవాణ్ణికాబట్టి సౌందర్యపుపోగైన ఆ అమ్మాయి కాట్పీజంక్షన్ స్టేషన్‌లో మా పెట్టెలోకి ఎక్కగానే ఎత్తుమడమల జోడుతోనూ, అతినవీనమైన చీరకట్టువిధానముతోనూ ప్రత్యక్షమగుటచేత, ఆమె కాలేజీలో చదువుకున్న బాలిక యని నిర్ధారణ చేసుకున్నవాడనై చటుక్కున లేచి, ఆమె ఇటూ అటూ చూస్తూ 'ఎక్కడ కూర్చుందామా'అని ఆలోచిస్తున్నసమయంలో "మీరు ఇక్కడ కూర్చోవచ్చునండీ"అని ఇంగ్లీషుభాషలో ఆమెను కోరినాను. "కృతజ్ఞురాలను" అని ఇంగ్లీషులో అంటూ, నాల్గు చిరునవ్వులు నాపై విలాసంగా విసరివైచి, నాస్థలంలో ఆమె కూర్చున్నది. ఆమెవెనకాలే వచ్చిన యువకుడు ఆమెప్రక్కనే చటుక్కున సర్దుకు కూర్చున్నాడు.

నాకు వళ్ళు మండిపోయింది. నేను కూర్చుందామను కొన్న స్థలం కాదా అది? నేను లేచి హాయిగావున్న నాస్థలం ఆమెకిస్తే ఈయనగారెవరూ నాస్థలం ఆక్రమించడానికీ?

నేను ఆ క్రిందటిరోజు సాయంత్రమే ఇటార్సీలో గ్రాండ్ ట్రంక్ ఎక్స్‌ప్రెస్‌లో దిగాను. 'నర్మదానదిని చూచినట్లూ ఉంటుంది, జబ్బల్‌పూరునగరాన్నీ రైల్లోంచి దర్శించవచ్చును' అని మరునాడు కలకత్తామెయిల్ వచ్చేవరకూ ఉండి పదకొండు గంటలకు ఏలాగో మంచి తెలివితేటలుచూపించి ఆబండిలో చేరాను. కాట్నీ వచ్చేటప్పటికి సాయంకాలం అయిదున్నర అయింది. ఇంకా అయిదుగంటలు ఈబండిలో ఉండాలి. 'ఇన్నిగంటలూ ఆ అమ్మాయికీ ఆ అబ్బాయికీ నా స్థలం ఇచ్చేసుకుని నుంచోవలసిందేనా' అని మరీ బాధ ఎక్కువైంది. ఒక నిట్టూర్పు విడిచి అలాగే నుంచున్నాను. పైగా నుంచో డానికి కారణం నా చుట్టుప్రక్కన ఉన్న బెంగాలీవారికీ, యు. పి. వాళ్ళకూ ఇంకోరకంగా స్ఫురించకుండా ఉండాలని, ఇంగ్లీషులో, "ఎంతసేపని కూచోగలం, కాళ్లు గుదులుపెడితే? ఓ అరగంటైనా నిలుచుంటేగాని మళ్లీ రక్తం స్రవించదు" అని పైకి అన్నాను. నాకూ గౌరవముదక్కింది. కానీ నేను అరగంటా నిల్చుంటానని గంటన్నర నిల్చున్నాను, తలుపు దగ్గరే పరుగెత్తే ప్రకృతిదృశ్యం గమనిస్తూ. ఆ అమ్మాయి పక్కన కూర్చున్న యువకుడు మేమిద్దరం ఎంతోకాలం నుంచి స్నేహితులమైనట్లూ, నే నేదో గౌరవం చేసుకోడాని కని లేచి నిలుచుండినట్లు భావించాడుకాబోలు, నాతో ఎంతో

ఆప్యాయంగా మాట్లాడటం ప్రారంభించాడు.

యువకుడు : మీరు బొంబాయినుంచి వస్తున్నారా?

నేను : కాదు, బెజవాడనుంచి గ్రాండ్ ట్రంక్ ఎక్స్‌ప్రెస్‌లో వచ్చి నిన్నల్లా యిటార్సీలో కాలం వెళ్ళబుచ్చి ఇవాళ ఈ కలకత్తామెయిలు ఎక్కానాను.

యువతి : మీరు ఆంధ్రులా అండీ ?

నేను : ఔనండీ. మీరు బెంగాలీవాళ్లలా లేరే?

యువతి : మేము యు. పి. వాళ్లము. మాది అలహాబాదు.

నేను : నేనూ అలహాబాదు వెడుతున్నాను.

యువతి : మేమూ అలహాబాదే వెడుతున్నాము. ఇక్కడ కాట్నీలో మా యింటికి వచ్చి ఈ సెలవులు గడిపి అలహాబాదు వెడుతున్నాము.

నేను : మీకు అక్కడ ఉద్యోగమా అండీ? (యువకుణ్ణి ప్రశ్నించాను.)

యువకుడు : ఔను! కలెక్టరేటులో అసిస్టెంటు కలక్టరుగా పనిచేస్తున్నానులెండి. ఈవిడగారు మిసెస్ సుప్రియా త్రిపాఠీ. నేను సుప్రియా త్రిపాఠిని లెండి. మాది కాట్నీ నగరం. మీ రెందుకు వస్తున్నారు అలహాబాదు? మీపేరు తెలుసుకోవచ్చునా?

నేను : ఆ తప్పకుండా! నాపేరు ఎం. చతుర్వేది. ఆంధ్రంలో చతుర్వేదుల మల్లికార్జునశాస్త్రి. నేను ఆంధ్రా యూనివర్సిటీలో ఎం. ఎస్‌సి. మొదటిగా కృతార్థుడ

నయ్యాను. అలహాబాదు యూనివర్సిటీవారు డి. ఎస్‌సి. పరిశోధనకు స్కాలర్‌షిప్పుతో సీటు ఇచ్చినారు. అది పూర్తి కావచ్చినది. ఇది ఆఖరు సంవత్సరం. శీతాకాలం సెలవులకు ఇంటికి పోయి ఇప్పుడు వస్తున్నాను.

యువతి : మీరు చతుర్వేదులా? మా నాన్నగారి ఇంటిపేరు త్రివేదివారు. హైకోర్టులో మా నాన్నగారు ఎడ్వకేటుగా ఉన్నారు. ఈ పెద్దమనిషిగారు అలహాబాదులోనే అయిందికదా ఉద్యోగమని అత్తవారింట్లోనే మకాం పెట్టారు లెండి!

యువకుడు : అయితే, చతుర్వేదిగారూ! అసలు నేను అలహాబాదు వేయించుకోవటానికి కారణం ఏమిటో ఆవిణ్ణి అడగండి.

యువతి : నా పేరు జ్యోతిర్మయి లెండి. అందుకనే వెలుగును గురించిన రహస్యాలన్నీ తెలుసుకుందామని అలహాబాదు యూనివర్సిటీ బి. ఎస్. సి. ఆనర్సు ఫిజిక్సులో చేరాను. తానేమో నా చదువు పాడుచేయకూడదనిట, అలహాబాదులోనే వేయించుకున్నారుట ఉద్యోగం. ఈయనగారు 1945 సంవత్సరంలో తయారై వచ్చిన ఐ. సి. ఎస్. లెండి.

నేను : త్రివేదులూ, త్రిపాఠులూ, చతుర్వేదులూ! బాగానే ఉంది మన స్నేహం.

3

ఇంతట్లో శాత్నా పట్నం వచ్చింది. నా అదృష్టం కొద్దీ జ్యోతిర్మయిపక్కనే కూర్చున్న ఒక ముసలాయన, ముసలావిడ లేచి, రైలుదిగి వెళ్లిపోయినారు. వాళ్లు లేచి వెళ్లడమేమి, నేను గబుక్కున వారి స్థానంలో కూర్చోటమేమిటి. మేము ముగ్గురం చక్కగా, హాయిగా సర్దుకు కూర్చున్నాము.

మాకు ముగ్గురకూ సంతోషం కలిగింది.

"మీరు మాకు ఏవిధంగానైనా చుట్టాలు కారు కదా!" అని జ్యోతిర్మయి పకపకా నవ్వుతూ నా వైపు తిరిగింది.

"ఆంధ్రులు ఆరువేల సంవత్సరాలక్రితం మనదేశం నుంచి కదలి కృష్ణా గోదావరీ దేశానికి వలస వెళ్లిన వారేగా?" అని ఆ యువకుడు సుప్రియు డన్నాడు.

ఉత్తరాదివాళ్లకూ, దక్షిణాదివాళ్లకూ ఇలా రైల్లో స్నేహం కుదరటం విచిత్రంగానే ఉంది. వాళ్లు గంగానది వాళ్లు, నేను గోదావరినదివాణ్ణి. గోదావరి, గంగానది పూర్వావతారము. గోదావరే ప్రాచీనజన్మ అట. త్రయంబకేశ్వరుడే గంగోత్రికడ, జటామకుటేశ్వరు డయ్యాడట. అలాగే కృష్ణ నుద్భవింపజేసిన మహాబలేశ్వరుడు. యమునా కృష్ణానదు లొకే అవతారములు.

రైలు మాణిక్యపూర్ దాటినతర్వాత ఏదో మాటల సందడిని "మీకేం, మీరు చాలా అదృష్టవంతులగుటచేత

మీ రాష్ట్రం మీకు ఇదివరకే వచ్చి ఉంది. కాని మీ రాష్ట్రం వాడయిన నెహ్రూగారికి మీయందు ప్రేమ లేక పోవడంవల్ల థార్ నివేదికపై ఏమీ చెప్పకుండా ఊరుకొన్నారు" అని కొంచెం తీక్ష్ణంగానే అన్నాను. ఆ యువకునికి చాలా కోపంవచ్చినట్లున్నది, "మీకు రాష్ట్రం రాకపోతే ఏమి లోటు వచ్చింది చెప్పండీ? మీ ఒక్కరిమీద ఇంకా రాజ్యం చేస్తున్నారా?" అని అడిగినాడు.

నేను: ఎంత చక్కని భావం వెల్లడించారు! మీ రాష్ట్రం అవతలఉన్న పంజాబుతోనో, ఇవతలఉన్న బీహారుతోనో, అడుగునఉన్న మధ్యరాష్ట్రాల తోనో కలిసిపోకూడదా? అలా కలిస్తే మీలో ఉన్న ఇంగ్లీషు తత్వము ఒదిలిపోవునేమో?

యువతి: ఇంగ్లీషు తత్వమంటే?

నేను: సామ్రాజ్య తత్వం.

యువ: అంటే తక్కిన దేశాన్నంతా మా చెప్పు చేతల్లో ఉంచుకొని, తక్కిన రాష్ట్రాలన్నీ మా సామ్రాజ్యం క్రింద ఉంచుకొన్నా మనేనా? మీ మాటల్లో ధ్వని అదేగా?

నేను: నిజమైన ప్రజాపరిపాలన అయ్యేటట్లయితే, ఈ ముప్ఫై సంవత్సరాలు వాదించి ఒప్పుకొన్న ధర్మసూత్రాలలో ఒకటికదా భాషారాష్ట్ర విభజన. అది వెంటనే స్వతంత్రభారతం ఎందుకు అమలులో పెట్టలేదు చెప్పండీ?

జ్యోతి: ఇప్పుడు కేంద్రప్రభుత్వము అనేక విధాల

కష్టాలు పడేటప్పుడు దానితో సహకరించక, అతి ముఖ్యం కాని భాషా రాష్ట్ర సమస్య యెందుకండీ ?

నేను : ఇంగ్లీషువారు కాస్త కాస్త స్వరాజ్యం ఇస్తానంటే మహాత్మాగాంధీజీ ఒప్పుకున్నారా? స్వరాజ్యం వచ్చినప్పుడు సంపూర్ణ స్వరాజ్యంరావాలి. దేశంలో ఒక భాగానికి స్వరాజ్యంవచ్చి రెండో భాగానికి రాకుండా ఉండటమా ?

యువ : అయితే ఆంధ్రులకు స్వరాజ్యం రాలేదంటారా ?

నేను : ముమ్మాటికీ రాలేదంటాను. మీ భార్యాభర్త లిద్దరూ బయలుదేరి ఆంధ్రదేశం వెళ్లి ప్రతి ఆంధ్ర స్త్రీనీ పురుషుణ్ణీ ప్రశ్నించండి! ఎంత బాధతో ఆంధ్రులు యావన్మందీ క్రుంగిపోతున్నారో ?

శంకర్‌ఘుర్ స్టేషన్‌వచ్చి వెంటనే వెనక్కు వెళ్లిపోయింది.

యువతి : ఈ రాష్ట్రాల సంగతి అలా ఉంచి మా ప్రార్థన ఒకటి ఉంది. వింటారా ? నేనూ, మావారూ కలసి అడుగుతూన్నాము. మన బండి అలహాబాదు చేరేసరికి పదిన్నరఅవుతుంది. మీరు మాతో మాఇంటికి రావలసిందని కోరుతున్నా. నా తరఫునా, మా ఆయన తరఫునా.

యువ : మా రాణీగారు నా మనసులో ఉన్నది నిమిషంలో గ్రహించారు. మా అత్తవారి ఇల్లు పెద్ద మేడ. మీరు యూనివర్సిటీ హాస్టలులో మీ బసకు పోయేలోపున

మా ఇంట్లో నాలుగు రోజులపాటు ఉండాలని మనవి. మా మామగారు కొంచెం పూర్వసాంప్రదాయంవారు. మీరు మాకు అతిథులుగా ఉండమని కోరుతున్నాము.

యువతి : మేము పూర్తిగా శాకాహారులమే నండోయ్!

నేను : మిమ్మ్మ ఇబ్బంది పెడుస్తానని భయం.

యువతి : ఏమీ భయంలేదు. మా చెల్లెలు ఉంది. నాకన్న అందంగా ఉంటుంది. నాకన్న మధురంగా పాడుతుంది. రెండోఏడు బి. ఎస్సి. కెమిస్ట్రీ చదువుతోంది.

యువ : కాని మాఆవిడలా చిలకలా గంటలకొలదీ మాట్లాడదు. బాపుజీ మౌనవ్రతంలో ఏ శుభముహూర్తం లోనో పుట్టిఉంటుంది ఆవిడగారు.

యువతి : మీరు ఏమీమాట్లాడలేని నంగనాచులు!

౪

ఏవేవో ఆలోచనలలోపడినాము. రైలు వేగంగా వెడుతూఉన్నది. మాకందరికీ కొంచెం నిద్రమైకంకూడా వచ్చింది. ఇంతట్లో నైనీ జంక్షన్ వచ్చింది. మా కలకత్తా మెయిలు అక్కడఆగకుండా అలహాబాదుకే వెళ్ళిపోయింది. వచ్చింది మాస్టేషన్. మేమందరమూ త్రివేదిగారింటికే వెళ్లినాము. నాకు వారి తల్లిదండ్రులు ఏమనుకుంటారో అని భయం. కాని వారందరూ ఏదో దగ్గరచుట్టం వచ్చినట్లే చూచినారు.

వింధ్యాచలం వెనకనే ఉండిపోయినాడు. నర్మదానది

భారతమాతకు మొలనూలై ప్రవహిస్తూనే ఉన్నది. నేనీ త్రివేణీసంగమ పవిత్రస్థలానికి వచ్చిచేరినాను. ఇక్కడివారికీ ఆంధ్రులకూ అన్నిఆచారాలూ తేడాగానే ఉన్నాయి. వారి భోజనాలు వేరు. వారు గోధుమరొట్టెలు ఎక్కువతింటారు. వారి తర్కారీలకు మనకూరలకు సంబంధంలేదు. వారు పులుసులలో చింతపండువేయరు. కొందరు మామిడిఒరుగు, కొందరు ఆల్బకరావేస్తారు. వారికి పచ్చళ్లు ముఖ్యంకాదు. ఆవకాయ ముఖ్యంకాదు. ఊరగాయలు అవోరకం.

కాని ఇవన్నీ వింధ్యాచలం వేరుచేసిందా? అయితే అరవవారి భోజనానికీ తెలుగువారి భోజనానికీ అంత తేడా ఉందేమి? ఆచారాలుమాత్రం పైపైన తేడాలేగాని అసలు మడీ గిడీ, స్నానం శుద్ధీ, జపం తపం వారికీ వీరికీ ఒకటే.

త్రిపాఠీ ఐ. సి. ఎస్. గనుక ఆ యువకునకు ఛాందసాలు ఏమీలేవు. భారతీయునిహృదయం ఒకటే! సంస్కృతి ఏలాంటి మహారాజపథాలు నిర్మించలేదుగనుకా! భారతజాతికి విముక్తివచ్చిన ఈ దినాల్లో సర్వదేశాలకూ ఆదర్శముకాగల రాజ్యాంగచట్టం భరతదేశం నిర్మించుకుంటోంది. భాషలు తేడా అయితే హృదయాలు తేడాలు కావాలా! పంజాబు బెంగాలు అల్లరులు, తూర్పు పశ్చిమపాకిస్థానులనుండి కోట్ల కొలది హిందువులను భరతదేశానికి తరిమివేశాయి. ఆ కాందిశీకులు భరతదేశంఅంతా వలస ఏర్పాటుచేసుకోవలసివచ్చింది. వారి ఆచారాలు, వలసరాష్ట్రం ఆచారాలూ, సంస్కృతులు పవిత్రప్రయాగ అవుతున్నాయి. ఒక మహాకష్టంలోంచి

ఒక దివ్యమైన శుభమూ అవతరిస్తున్నది. ఈ ఆలోచనలతో నిదురకూరినాను.

ॐ

నేను త్రివేదీగారింట్లో ఉన్న మూడవదినాన సాయంకాలం జ్యోతిర్మయిచెల్లెలు ఆనందమయి నేను అతిథిగా మకాంచేసిఉన్న గదిలోనికివచ్చి, "నమష్కార్ చతుర్వేదిజీ!" అని రెండుచేతులూ జోడించి నమస్కరిస్తూ, నా సోఫాకు ఎదురుగుండాఉన్న ఆసనం అధివసించింది.

ఆనంద : మీ చదువేమీ పాడుచేయటంలేదుగదా?

నేను : ఎబ్బెబ్బె, నేను ఏవోఆలోచనలో తేలిపోతున్నానులెండి. వాటికీ నా చదువుకీ ఏమీసంబంధంలేదు.

ఆనంద : అలాంటి ఆలోచనలలో తేలిపోయారంటే, భూగ్రహణశక్తికి మీరిపోయిన విశ్వపథంలోపడిపోయి మళ్లీ ఈ లోకానికి రారేమో?

నేను : (నాకు నవ్వువచ్చి పకపకనవ్వినాను) అప్పుడు ఇతర లోకాలేవైనా కొత్తవి కనుక్కొని రాడార్ ద్వారా మీకు కబురుపంపుతాను!

ఆనంద : అప్పుడు మీకు నెహ్రూమీద కోపం పోతుందనుకుంటాను.

నేను : నాకు నెహ్రూమీద కోపమేమిటండోయ్!

ఆనంద : మొన్న ప్రయాణంలోవస్తూ దారంతా అదేటగా మీవాదన!

నేను : రామ రామ! నాకు నెహ్రూజీమీద ఉన్న

భక్తి అపారం. నాహృదయంలో ఆయన మహాత్మాజీకి నిజమైన ఆశయపుత్రుడన్న సంపూర్ణనమ్మకం. ఎటువచ్చినా మా ఆంధ్రులకు అన్యాయంచేసేవారి కుట్రలకు నెహ్రూపండితులు, అన్నివిషయాలూ తెలిసిఉండి, చేయూత ఇస్తున్నారని బాధపడుతున్నాను.

ఆనంద : తెలిసిఉండి చేయూత ఇస్తున్నారనా మీ అభిప్రాయం ?

నేను : తెలిసిఉండి సహాయంచేస్తున్నారా, అది తీరని తప్పు. తెలుసుకోకుండా సహాయంచేస్తున్నారా, అది మరీతప్పు.

ఆనంద : అలాంటి దోషవిషయాలకు ఆయన చేయూత ఇస్తున్నారనే మీనమ్మకం ?

నేను : చేయూత ఇస్తున్నారంటే తాను చేయాలని సహాయంచేస్తున్నారని నా అభిప్రాయం కాదు. అందరూ గాంధీజీశిష్యులనీ, అందరూ ధర్మపథాన్ని నడవవలసిఉందనీ, అలా వివిధాభిప్రాయాలవారూ ధర్మం నెరవేర్చడానికి సంకల్పంవహిస్తే ఉత్తమమార్గం అప్పుడే ద్యోతకం అవుతుందనీ, నెహ్రూగారి అభిప్రాయమని నా నమ్మకం. అదేగా వారు మద్రాసునకువెళ్లి మంత్రివర్గంవారికి బోధచేసింది.

ఆనంద : ఇంక మీరు బాధపడవలసిన అవసరం ఏమిటి? మీ ఆంధ్రుడైన పట్టాభిగారు రాష్ట్రపతిఅయినాడు. మీ ఆంధ్రుడే కళా వెంకట్రావుగారిని ఆయన ఒక కార్యదర్శిగా చేసుకున్నారు. ఇక మీకు ఆంధ్రరాష్ట్రం సత్వరంగా రావచ్చుకాదా ?

నేను : నిజమే, మీరన్నదానిలో నిజం లేకపోలేదు. ఆంధ్రుడు రాష్ట్రపతికావడం మాకు అదృష్టకారణమే అవుతుందో, దురదృష్టకారణమే అవుతుందో! భవిష్యత్తు భగవంతుని చేతిలోఉంది.

ఆనందమయి తాను కూర్చున్న కుర్చీలోనుండిలేచి నాదగ్గరకువచ్చి నా భుజంమీద చేయివైచి "ఆంధ్రులకు రాష్ట్రంవిషయంలో ఎంత గాఢకాంక్షఉందో, ఆశ్చర్యమే! మీబాధ మాకేం తెలుస్తుంది చెప్పండి. మాకా సమస్య ఎన్నడూ ప్రత్యక్షంకాలేదు" అని అంటూ "చతుర్వేది గారూ! మీ రీ రెండేళ్ళన్నరనుండీ ఈ విశ్వవిద్యాలయంలో పరిశోధనచేస్తున్నారుకదా, మా యు. పి. వారు, మీ విషయంలో ఏలా సంచరించారు?" అని ప్రశ్నించింది.

ఆ బాలిక ఇరువదిఏడుల ఎలప్రాయపుజవ్వని. ఆంధ్రులలో సాధారణంగా కానరాని స్వచ్ఛసువర్ణచ్ఛాయ శరీర కాంతిగల మహోజ్జ్వలాంగి. ఒయ్యారాల హంసయాన. నా భుజంపైన చేయివైచినప్పుడు నాకు ప్రపంచమంతా మత్తిల్లి ఒరిగిపోయినట్లైనది. నాకు మాటరాలేదు. నాప్రజ్ఞ అంతా పటాపంచలైనది.

నా హృదయావేదనాభరితమానం ఆమె అపార్థం చేసుకున్నదికాబోలు, నాప్రక్కనే సోఫాలో కూర్చుండి, "మిమ్ము మారాష్ట్రం సరిగా ఆదరించలేదా? చెప్పండి" అని ఆదుర్దాగానే ప్రశ్నించింది.

మీద చేయివేస్తేనే, నేను మైమరచినవాణ్ణి, ఆమె

నాదగ్గరగా సోఫాలో కూర్చుంటే నాస్థితి ఎవరికి గ్రాహ్యం కాగలదు? మాటరాలేదు. జవాబు చెప్పాలని ప్రయత్నం చేశాను. నోరు తడియారిపోయింది. హృదయమృదంగం ఝేఝంకారమై ద్రుతకాలమైపోయింది. ఏలాగో తెప్పరిల్ల గలిగాను. మాట తడబడుతోనే,

"ఆ...ఆ...ఆనంద...ఆనంద...మయీ దేవిగారు ...అబ్బే ఏదో... ఆలోచనలలో...మాట్లాడలేదు ... మీ...మీ రాష్ట్రిం నాయెడల చూపించిన ప్రేమ...ప్రేమ ...అపారం! మీ కుటుంబమే దానికి...దాని...చిహ్నం అనుకోండి." అని అన్నాను.

అనాలోచితంగా జరిగే అనేకసంఘటనలు జీవితంలో విప్లవాలు తీసుకురావచ్చును. ఆనందమయి, నా హృదయంలో అవతరించిన తుపాను ఏమి అర్థం చేసుకోగలదు?

నేను ఇరవై ఆరేళ్ళ యువకుణ్ణి. చదువులలో మాత్రం ముందంజ గలవాడిని. లోకం నా చదువు చూచి నాకు సహాయం చేయ సంకల్పించింది. నేను 'దేహి' అని ఇతరులను యాచించలేదు. హైస్కూలులో మా ప్రధానోపాధ్యాయుడు నా చదువుచూచే నాకు ఉచిత వేతనం ఇప్పించాడు. మా తండ్రి పురోహితుడు, స్వంత వ్యవసాయదారుడు. మాకున్నది రెండెకరాల మాగాణి. అదే మాకు జమీ. ఎలా సంసారం ఈదేవాడో, ఎలా నాకు చదువునకై కర్చులు పంపేవాడో! కాలేజీలో అర్థ ఉచిత వేతనం వచ్చింది. ఆంధ్రా యూనివర్శిటీవారు పూర్తిగా ఉచితవేతనం ఇచ్చారు. అదే

ఆశ్చర్యమన్నారు మావాళ్ళు.

మా ఆంధ్రదేశం బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర సమస్యతో మండిపోతోంది. గట్టిగా చూస్తే బ్రాహ్మణులలో లక్షాధికారులు పదిమంది ఉండరు. నూరు ఎకరాల మాగాణి ఉన్నవారు రెండు డజన్లుకూడా ఉండరు. ప్రజారాజ్య విధానంలో బ్రాహ్మణుల ఓట్లు నూటికి ఒక్కటికూడా ఉంటుందో ఉండదో! గ్రామాలలో వారికి ఏమీా బలం లేదు. అయినా వారిమీాద రెడ్డి, కమ్మ, కాపుకులాల వారికున్న కోపం ఇంతింతనికాదు. అయినా ఆ కోపం పైపేనే అనే నా నమ్మకం. సంస్కృతిలో పైకి విజృంభించిపోవాలన్న ఆవేదనతో వారిపైన వారికే ఉద్భవించిన క్రోధం బ్రాహ్మణ ద్వేషం అని అనుకుంటున్నారని నా నమ్మకం. కాని ఈ లోగా దేశంపొందే సంక్షోభం ప్రజాజీవితాన్ని కలచివేస్తున్నది. బ్రాహ్మణులపైనఉన్న ద్వేషం మానసిక నైర్మల్యాన్ని ధ్వంసంచేసి వారిలో వారికే ద్వేషం ఉద్భవింపజేసినది. అయినా ఇవన్నీ హృదయగతం కాకపోవడంవల్ల, న్యాయం చేయవలసివచ్చినప్పుడు ఆంధ్రులు న్యాయపథము అనుసరించి తీరుతూనే ఉన్నారు. అందుకనే నాకు మా ఆంధ్రా యూనివర్శిటీవారు విద్యావేతనం దయచేయించినారు.

నేడు అలహాబాదువారూ విద్యావేతనమిచ్చి నన్ను డి. ఎస్‌సి. కి పరిశోధన చేయడానికి సావకాశం ఇచ్చారు. దేశంలో ఎవరికి ఉన్న భావాలు వారు ఫలవంతం కావాలని ఆశిస్తారు. అవి కాకపోతే జరగలేదని విషాదంపొంది,

అక్కడనుంచి ద్వేషాగ్ని ప్రజ్వరిల్ల చేసుకొని ఈ సంస్థనూ, ఆ సంస్థనూ, ఈ వ్యక్తినీ, ఆ వ్యక్తినీ ఆడిపోసుకుంటారు. ఇతరుల జీవితాలు విచ్ఛిన్నంచేస్తారు.

"మీరు నాకు కాస్త ఇంటిదగ్గిర పాఠాలు చెబుతూ ఉంటారా? మా నాన్న మీకు తగిన పారితోషికం ఇస్తారు. మీరీ విషయంలో మొహమాటపడకండి."

"అయ్యయ్యో! అదేమిటండీ. అలాంటి మాటలని నన్ను బాధ పెట్టకండి. నాకు వీలయినప్పుడు హాస్టలునుంచి వచ్చి సంతోషంతో మీకు పాఠాలు చెప్తాను."

"ఆ వీలు ఏ నెలకు ఒకమాటో అవుతుంది కాబోలు."

"వా! వా! అదా నా ఉద్దేశం."

ఈ బాలిక పేరు ఆనందమయి. ఆనందపూర్ణమైన జీవితమే రూపం కట్టిందా యీమె!

ఈ ఆలోచనలన్నీ రెండుమూడు నిమేషములలోనే నా హృదయాన ప్రసరించిపోయినవి. ఆనందమయి నన్ను చూచి "ఏమిటండీ మీ ఆలోచనలు— యీ రెండు ఏండ్లు యిక్కడ చదువుకుంటూ ఉండికూడ మీ దర్శనభాగ్యం యెప్పుడూ మాకు కలుగనిచ్చారు కాదు. మీ దక్షిణాది వాళ్లెప్పుడూ యింతేలెండీ!" అని ఆ బాలిక పకపక నవ్వింది.

"మేము దక్షిణాదివాళ్ళము కాదండి. మేము తెలుగు వాళ్ళము!"

"తెలుగువాళ్ళు దక్షిణాది వాళ్ళు కాకపోతే ఉత్తరాది వాళ్ళా! నా కెప్పుడూ తెలియదే యీ విషయం!"

"మేము ఉత్తరాదివాళ్ళమూ కాదండీ."

"అయితే మీరే ఆది వాళ్లు? తూర్పాది వాళ్లా? పడమటి ఆదివాళ్ళా?"

"మీకు తూర్పు ఆదివాళ్లు బెంగాలీవాళ్లూ, అస్సాము వాళ్లూ. పడమటి ఆదివాళ్ళు రాజపుత్రులూ, గుజరాతీ వాళ్లూ. నా ఉద్దేశ మేమిటంటే దక్షిణాదివాళ్ళంతా దక్షిణ పెన్నకి దక్షిణంగా వుండేవాళ్ళు మాత్రమే. వాళ్ళు అరవ వారు, మళయాళీవాళ్లూను. మేము దక్కనువారము."

"మీరూ, తమిళులూ, మళయాళీలూ, కన్నడులూ ఒక జాతికి చెందినవారు కదా?"

"ఇలా జాతీ జాతీ తేడాలుగా చెప్పలేము. ఒకే భాషవారు ఒకే జాతి అని ఎలా చెప్పగలను? ఒకే భాష మాట్లాడేవారిలో అనేక జాతులవారు కలిసిపోయియుండ వచ్చును, విడి విడిగాను ఉండవచ్చును. ఒకే జాతికి చెందిన వారు వివిధ ప్రాంతాలలో వివిధ భాషలు మాట్లాడుతూ వుండ వచ్చును. వివిధభాషలలోవున్న సౌందర్యము ఉన్నత స్థాయిని పొంది సర్వ భారతీయమైన సంస్కృతిలో శ్రుతి యుక్తమైన భాగమౌతుంది. అప్పుడా సంస్కృతి మహా త్తరమైన లాభము పొందగలదు."

"మీరు చెప్పింది నిజం."

నాకు ఆశ్చర్యమెక్కువైంది. నేను ఉత్తరాది వారికీ, దక్షిణాదివారికీ చాలా తేడా లున్నాయని వాదించ డానికి సంసిద్ధుడనై యుంటిని. కాని ఆనందమయిదేవి

నా వాదన తీసుకోడము, నేను ఆమె వాదన బలపర్చడమైనది. ఈ సంగతి యిద్దరం ఒకేసారి గ్రహించాము. గ్రహిస్తూనే యిద్దరం పకపకా నవ్వుకున్నాము.

౬

నేను మా విశ్వవిద్యాలయం హాస్టలుకు వెళ్లిపోయాను. వెళ్లి వారంరోజులవరకు త్రివేదిగారి యింటికి రాలేదు. తొమ్మిదవ రోజు సాయంకాలం త్రిపాఠీ దంపతులూ, ఆనందమయీ త్రిపాఠీగారి కారుమీద మా వసతి భవనానికి చక్కా-వచ్చారు. నాగది నంబరు తెలిసిన త్రిపాఠీగారు రెండవ మేడలో మూడవ అంతస్థులో వున్న నా ౨౦ వ నంబరు గదికి గబగబా వచ్చి "హల్లో, చతుర్వేది" అని పిలిచారు. నేను అప్పుడే లైబ్రరీనుంచి వచ్చి టీ తాగి, పడక కుర్చీలో మేను వాల్చి, ఆనందమయీ సౌందర్యం తలపోసుకుంటూ ఏవేవో అంతులేని కలలు కంటున్నాను. త్రిపాఠీగారి పిలుపుకు ఉలికిపడి లేచి "మీరా త్రిపాఠీగారు! రండి, ఆ పడకకుర్చీమీద దయచేయండి. రెండు నిమిషాలలో టీ ఆర్డర్ చేసి చక్కావస్తాను" అని అన్నాను. ఆయన రాకకు నా ముఖం ప్రఫుల్లమైనట్లు నాకే స్పష్టమైనది.

"నాకు 'చా' వద్దు, 'చీ' వద్దు. మీరు వెంటనే దుస్తులు ధరించి నాతోరావాలి. ఇవి ప్రభుత్వంవారి ఆజ్ఞలు" అని త్రిపాఠీ చిరునవ్వుతో హెచ్చరించాడు.

"ఏ ప్రభుత్వం వారు!" అన్నాను నేను.

"ఆ ఆజ్ఞలు మీకేమీ తెల్పడానికి వీలులేదు.

రహస్యపు టపాలో వచ్చాయి.''

గబగబా ఉచితమైన వేషం వేసుకొని ఆయనతో పాటు కిందకు దిగి హాస్టలు భవనాల ముందున్న తోటలోనికి వస్తిమి గదా— అక్కడ తోటరోడ్డుమీద త్రిపాఠీగారి కారు సిద్ధంగా ఉంది. ఆ కారులో జ్యోతిర్మయీ, ఆనందమయీ ఇద్దరూ కూర్చుని ఉన్నారు. త్రిపాఠీగారు నన్ను వెనుక సీటులో ఆనందమయి ప్రక్కన కూర్చుండమని తాను తన భార్యప్రక్క ముందు సీటులో కూర్చుని ఉన్నాడు. జ్యోతిర్మయి కారును మేల్కొలిపి, గుర్రున నడక సాగింపించినది. నేను ముందుకు పడబోతే ఆనందమయి నన్ను రెండు చేతులతో ఆపుచేసి తనవైపునకు లాగుకొంది.

''కొంచెమయితే పడిపోయి ఉందురు. మా అక్క ఎప్పుడూ ఇంతే లెండి. ఆవిడ డ్రైవ్ చేస్తూఉంటే కొత్త వాళ్ళయితే ప్రాణాలు ఎప్పటికప్పుడు ఎగిరిపోయినవనే అనుకుంటారు. మాకు అలవాటు అయిందిలెండి'' అని అంటూ ఆనందమయి కొంచెం దూరంగా జరిగింది.

''అయితే దారిపొడుగునా మీరు నన్నిలా రక్షిస్తూ ఉండవలసినదేనా యేమిటి?'' అని నవ్వుతూ అన్నాను.

''అలా అని, అవసరం కలగకపోయినా నాకు పని కలిగించేందుకు ముందుకు వాలిపోకండేం!''

'పనికలిగిస్తే మీకు...''

''టర్నింగ్ వస్తున్నది. జాగ్రత్త చతుర్వేదిగారు. గట్టిగా పట్టుకోండి.''

"మళ్లీ టర్నింగ్ రానేవచ్చింది ఆమె వొళ్లోకి నేను పడ్డాను. పాపం మళ్లీ నన్ను గట్టిగా ఆనందమయి పట్టుకొన్నది. మా ప్రయాణం లక్నో రోడ్డుమీద సాగుతున్నది. నేను ప్రాణాలు బిగపట్టుకునే ఉన్నాను. అయిదుమైళ్లు ఆరీతిగా మా ప్రయాణం సాగింది. అక్కడ రోడ్డుప్రక్కనే మంచి తోటలోనికి మా కారును పోనిచ్చింది జ్యోతిర్మయి. నాకు తుపానులో కొట్టుకుపోయిన విమానం జాగ్రత్తగా భూమిని వాలింది అనిపించింది.

త్రిపాఠి: ఈతోట మా మామగారిది చతుర్వేది గారూ! ఆయన ఈతోటలో యెక్కడో పనిచేస్తూనే ఉంటారు. మనం నలుగురం కలసి కాసేపు టెన్నిస్ ఆడుకొని, కాసేపు బ్రిడ్జిఆడుకొని ఇక్కడే భోజనాలుచేయడం. ఇక్కడే ఈ రాత్రి మకాం. మా మామగారు కాసేపటికి వెళ్లిపోతారు.

నేను: అయ్యో! నేను హాస్టలులో చెప్పిరాలేదే.

జ్యోతి: దానివల్ల మీకు నష్టమా?

నేను: నష్టం కాదనుకోండి.

త్రిపాఠి: ఉండవయ్యా! టెన్నిసుఆట కాగానే నేను కారుమీదపోయి టెలిఫోనుచేసి వస్తానులెండి.

నేను: మరి...మరి...

ఆనంద: నత్తివస్తోందేమిటి చతుర్వేదిగారూ!

జ్యోతి: చతుర్వేదిగారు హాస్టలులో ఉండటం నాకేమీ బాగుండలేదు.

త్రిపాఠి: ఈ నెలాఖరునుంచి మనఇంటిలోనే మకాం

పెడతారులే.

నేను: అప్పుడు నాకిచ్చే ఉచితవేతనంలో కొంత తగ్గిస్తారు.

ఆనంద: ఎంత తగ్గిస్తారు? మీ హాస్టలుచార్జీ వారే కట్టున్నారు. అది మాన్తారు. ఏమిటి నష్టం?

నేను: అయ్యో! మీ ఇంటిలో ఉండడం యేమి బాగుంటుందండి?

జ్యోతి: ఎందుకు బాగాఉండదు? మీరు వ్రాసే వ్యాసంవ్రాతకు మేమెవ్వరం అడ్డురాము. మీరు లేబరేటరీకి వెళ్లాలన్నా, లైబ్రరీకి వెళ్లాలన్నా మా ఆనందమయి తా నెల్లాగూ వెళ్లాలికనక కారులో మిమ్ములను తీసుకొని వెడుతుంది. మళ్లీ సాయంత్రంకాగానే కారులో తీసుకువస్తుంది. రాత్రిళ్లు మాఅమ్మాయికి మీరు పాఠం చెప్పితీరాలి.

త్రిపాఠి: అసలు రహస్యం చెప్పేయరాదూ?

జ్యోతి: ఏముందిలెండి, చతుర్వేదిగారు! హాస్టల్‌లో ఉండరనీ, మా ఇంట్లోనే ఉంటారని మేము విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షునికి చెప్పాము. హాస్టల్ వార్డనుకు చెప్పాము. ఈ సాయంత్రంనుంచే రారని చెప్పామండోయి.

త్రిపాఠి: మీ సామానంతా రేపు మా యింటికే వచ్చేస్తుంది. మీరు అసలు హాస్టల్‌కే వెళ్ళ నవసరంలేదు.

ఆనంద: మీ గదిని వార్డెన్‌గా రెవ్వరికో ఇచ్చి వేయడంకూడా జరిగింది.

వీరందరూ ఇలా అంటుంటే నాకు మతిభ్రమణమే

కలిగిందనుకొన్నాను.

నేను: ఏమిటండి! బ్లిట్జ్ క్రీగ్.

జ్యోతి: బ్లిట్జ్ అని వెనుకటి యుద్ధంసంగతి మాట్లాడ తారేం. వచ్చేయుద్ధంలో ఇది ఆటం క్రీగ్.

టెన్నిస్ ఆడుకొన్నాం. బ్రిడ్జిఆటకు కూర్చున్నాం. నేనూ ఆనందమయీ ఒకటి; జ్యోతిర్మయీ త్రిపాఠీ ఒకటి. ఇంతట్లో ఆనంద, జ్యోతిర్మయిల తండ్రి, త్రివేదిగారి కారు వెళ్ళిపోతున్న చప్పుడయింది. మేము బ్రిడ్జి కల్ బర్ట్సన్ విధానాన్నే ఆడాము. వారు ముగ్గురూ ఆ ఆటలో నిధులు. నేనంత పెద్ద ఆటకాణ్ణి కాను. అందులో నామనస్సు యే మాత్రమూ నిలకడలేకుండాపోయింది. ఆలోచనలు ఒక పక్క; ఆటలు ఒకప్రక్క. నేను రెండుఆటలు అలా పాడు చేసేసరికి నాకు చాలా సిగ్గువేసింది. "ఇవాల్టికి ఈ ఆటతో చాలునండీ!" అని వారి ముగ్గురికీ కొంత సిగ్గుతో మనవిచేసు కున్నాను. ఆనందమయి లేచి నాదగ్గరకువచ్చి "మీరు ఇంత మాత్రము ఆడుతారనుకోలేదండీ. రండి, అలా తోటలోకి షికారుకు వెడదాము" అని చేయిపట్టుకు లేవదీసింది.

ఆ అమ్మాయి ఇంత చనువుగా నాతో సంచరించడం నాకు ఆశ్చర్యం కలిగిస్తూనేఉంది. మేమిద్దరం పూలతోటలో తిరుగుతున్నప్పుడు ఆ అమ్మాయి నా ఆలోచన గ్రహించింది కాబోలు — "చతుర్వేదిగారూ! మా కందరికీ ఎందుచేతనో మీరు చాలా దగ్గరిచుట్టమైనట్లు భావం కలిగింది. నే నందరి తోను ఇలా చనువుగా వుండను. మా బావగారంటేనే

దూరదూరంగా ఉంటాను. ఒక్క మా అన్నయ్య అంటే చాలా చనువు. మా జ్యోతి మీరు తనకు కాసా అన్నగా రయినట్లే భావిస్తుంది. మా చనువుకు మీ రేమీ అనుకో వద్దేం'' అని అంటూ నా మొగంవైపు చూపులు ప్రసరించింది.

ఆనందమయి సాన్నిధ్యము నాకు నిజంగా మతిపోగొడు తున్నది. ఏమి మాట్లాడాలో నాకు తోచదు. ఆమెతో కూడా మౌనంగా తిరుగుతున్నాను. ఆమెకూడా మౌనం తాల్చింది.

నేను బ్రహ్మచారిని. అతిబీదవాడిని; కాస్త చదువులో పదిమందికన్నా నయమవడంచేత పరీక్షలో మొదటి వాణ్ణిగా నెగ్గుతూవచ్చాను. నాకు వివాహంసంగతి ఎప్పుడూ తట్టలేదు. నేను చదువుకొనేటప్పుడు నా తోటివిద్యార్థినులు కాని, యితర బాలికలుగాని నన్నేవిధంగానూ ఆకర్షించ లేదు. వారిలో చాలామంది అందమైనవారేకాని నా బుద్ధి ఆడవాళ్ళమీదనే ప్రసరించని రోజులలో వాళ్ళ అంద చందాలుకాని, వాళ్ళ తెలివితేటలుకాని నన్నేమి ఆకర్షించ గలవుకనక ? బి. ఎస్‌సి. పట్టం పొంది ఏ మంచిఉద్యోగమో సంపాదించుకొన్నతర్వాత వివాహంమాట ఆలోచిస్తా నన్నాను, మా పెద్దలందరితోను. డబ్బుకలవాళ్ళ పిల్లల సంబంధాలు వచ్చినవని నా తలితండ్రులూ, నా మేనమామా చాలాసార్లు ఒత్తిడిచేశారు. కాని నానిశ్చయం ఏమాత్రం వదలినానుకాను. ఇప్పుడీ ఆలోచనలన్నీ రావడం దేనికి ?

హిందూదేశంలో వింధ్యపర్వతేశ్వరుడు లేనేలేడా? గంగా గోదావరులు ఒకేచోట పుట్టాయా? సర్వసమమైన భావాలు మానవజీవితంలో చొచ్చుచు వచ్చినప్పుడే ఇది గంగ, అది గోదావరిఅవుతుంది. ఇది తూర్పుకనుమా అది పడమటికనుమా అవుతుంది. ఆనందమయి చటుక్కునఆగి 'చతుర్వేదిగారూ! మీకు మా ఎవ్వరిమీద కోపం కలుగలేదుకదా? నేను ఎప్పుడు మీతో మాట్లాడుదామని వచ్చినా, మీరు ఏదో ఆలోచిస్తూ ఉంటారేమి? మీరు మాయింట్లో ఉండడానికి అన్ని ఏర్పాట్లు చేసింది మా అక్కేసుమండి. ఆవిడకు నిజంగా మీవద్ద కొన్ని విషయాలు నేర్చుకోవాలని ఉంది. నాకు కొన్ని విషయాలు, మా అక్కకు కొన్ని విషయాలు నేర్పుతూ కూర్చున్నారంటే మీ కాలమంతా భగ్నమై మీ చదువుకు అంతరాయం కలుగవచ్చు. అయినా మా అక్క మాటను ఎవ్వరం కాదనలేము. ఆవిడ ఒకటి చెప్పిందంటే అది అశోకాజ్ఞ'' అని తలవాల్చుకొని తొందరగా చెప్పింది.

మే మిద్దరం ఆ ప్రక్కన నున్న ఒక ఉద్యానవనాసనంపై కూర్చున్నాం.

''ఆనందమయీదేవిగారూ! మీరు నాకేమీ కష్టం కలిగించలేదు. పైగా పూర్తికావచ్చిన నా వ్యాసాన్ని బాగాముగించడానికిన్నీ, వ్యాసమంతా మళ్లా మొదట్నించీ సరిచేసుకోడానికీ హాస్టల్ వీలైనప్రదేశంకాదని అనుకొంటూ ఉన్నాను. పైగా నావ్యాసంఅంతా ఎప్పటికప్పుడు ఊళ్లో ఉన్న ఒక టైపుషాపుకువెళ్లి టైపుకొట్టుకుంటున్నాను. అది

రాత్రిళ్లు వీలుకాకుండావున్నది. నేను షైపుమిషన్ కొనుక్కోలేను. వీలుగావుంటే ఆషైపుపెట్టైను నేను ఉపయోగించుకోగలను'' అని ఆమెతో నెమ్మదిగా అన్నాను.

౭

ఆ రాత్రి భోజనాలయినవెనుక ఆ తోటభవనంలో మేము చాలాసేపు రాజకీయాలు, సారస్వతాలు, కళలు, శాస్త్రవిషయాలు చర్చించుకున్నాము. ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రాలు వచ్చితీరాలని నావాదన. భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రాలు అనేభావమే సకలభారతావని ఒక్క మహాశక్తితో విజృంభించడానికి అన్నివిధాలా అడ్డమని త్రిపాఠీ వాదన.

నేను : ఉన్నభాషలు తీసివేయలేము. ఒకే భాష మాట్లాడేవారు సన్నిహితంగారావడం తప్పించలేము; బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణవిభేదాలు మారాష్ట్రంలో ఉన్నమాట నిజమే. అవి మీరాష్ట్రాలలో తక్కువ ఉండవచ్చును. అయినా మారాష్ట్రంలోవున్న బ్రాహ్మణ, బ్రాహ్మణేతరులు ఇతరరాష్ట్రాలలోవున్న బ్రాహ్మణ, బ్రాహ్మణేతరులకన్నా తమలోతాము ఎక్కువ సన్నిహితంగా వుంటారు.

త్రిపాఠి : అది నేను నమ్మను. మీ మద్రాసు శాసనసభసంగతులు చూస్తూఉంటే, మీ మంత్రిత్వపు గడబిడలు గమనిస్తూఉంటే తెలుగు, తమిళ, కన్నడ, మళయాళ, బ్రాహ్మణేతరులంతా ఒకటై ప్రకాశంగారి మంత్రివర్గాన్ని పడగొట్టారని స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది.

నేను : అదిఅంతా పూర్తిగా నిజంకాదు. మొదటి సారి ప్రకాశంగారిని ఓడించడంలో ఎవరో ఒకరిద్దరుతప్ప చాలామంది తమిళబ్రాహ్మణులు ప్రకాశంగారికి వ్యతిరేకు లయ్యారు. తెలుగువారిలో ప్రకాశంగారితరఫున చాలా మంది బ్రాహ్మణేతరులున్నారు. ఈ కక్షలన్నీ నా ఉద్దేశంలో వ్యక్తిసంబంధమైనవని. మాకు ఆనాడు కావలసింది కాంగ్రెసువారిరాజ్యం. అందులోకల్లా యీ పక్క పెద్ద ప్రకాశంగారు, ఆప్రక్క రాజగోపాలాచారిగారు. ఈఇద్దరూ కలసి మంత్రివర్గం ఏర్పాటు చేసివుంటే మద్రాసురాష్ట్ర వ్యవహారాలు చాలా అద్భుతంగా ఉండిఉండును. కాని, ఇక్కడకూడా భాష అడ్డువచ్చింది. రాజగోపాలాచారిగారూ, ప్రకాశంగారూ కలవడానికి ఏవో అడ్డువచ్చాయి. ఇంతకూ నావాదన సత్వరంగా ఆంధ్రరాష్ట్రం వచ్చితీరాలి.

జ్యోతి : అయ్యయ్యో! మీరలాఅంటారు మా రాష్ట్రమంతా ఒకేభాషేనా, అయినా చూడండి! కాంగ్రెస్ వారిలో ఎన్నిమతాలున్నాయో?

ఆనంద : నిన్నటివరకూ రాక్షసుల్లా కష్టపడ్డారు కాంగ్రెస్‌వారు; స్వరాజ్యం సంపాదించారు; రాజ్యరథం నడప డానికి పగ్గాలు చేతపట్టారు. ఇంక తమ దేశంమాట మరచి పోయారు.

నేను: ఎవరో నెహ్రూ, పటేలు, రాజేంద్రబాబు, అజాద్ ఇంకా అలాంటిపెద్దలుతప్ప తక్కినవారందరూ తామింకా అసలైన గమ్యస్థానం చేరలేదన్నవిషయాన్ని మరచిపోయారు.

త్రిపాఠి : అది మరచిపోవడం కాదేమో. వారు అనుకోని, ఊహించలేని ప్రళయాలు వచ్చిపడ్డంచేత ఈ మోస్తరుగా సంచరించవలసివచ్చిందేమో ఆలోచించారా ?

నేను : మీరన్నదానిలోనూ నిజంలేకపోలేదు. కాని అసలు గాంధీతత్వం వెనుకపడిందంటూరా లేదా ?

ఆనంద : నేను తప్పకుండా నిజమంటాను.

జ్యోతి : నేను పూర్తిగా నిజంకాదంటాను. ఎందువల్లనంటూరా బ్రిటిష్‌వారి పరిపాలనవల్లనేమి, మరి భారతీయుల సంప్రదాయఛాందసంవల్లనేమి మనలో మధ్యయుగపు భావాలన్నీ కరడుకట్టి ఉన్నవి. గాంధీగారిని అనుసరించిన రోజులలోకూడా ప్రతికాంగ్రెస్‌వీరుడూ నూటికి ౧౦ పాళ్లు మాత్రమే అనుసరించాడు. ఆ మాత్రానికే అతడు వీరుడనుకున్నాడు.

ఆనంద : లేకపోతే స్వరాజ్య మెలావచ్చింది ?

నేను : ఇది నిజమైన స్వరాజ్యమంటూరా ఆనందమయిగారూ ! నిజమైనస్వరాజ్యమైతే పాకిస్థాన్ విడిపోనేపోదు. కాంగ్రెస్‌లో జైలుకు వెళ్ళినవాళ్లు, దెబ్బలు తిన్నవాళ్లు, ప్రాణాలు కోల్పోయినవాళ్లు, ఆస్తులు పోగొట్టుకున్నవాళ్ళు, ఎందుకూ పనికిరాకుండాపోయినవాళ్లు నూటికి ౧౦ పాళ్లు అనుసరించిఉండినా పంజాబుహత్యలు నవఖాళిహత్యలు రానే రావు.

ఆనంద : అవతారమూర్తి అయిన ఒక మహానుభావుడు ఉద్భవించినప్పుడు ప్రజలు ఆయనను నూటికి నూరు

పాళ్ళు ఎప్పుడూ అనుసరించలేరు. నూటికి ఏ అయిదుపాళ్లు అనుసరించినా మానవసంస్కృతి ఎన్నో మెట్లు పైకి నడచిపోగలదు.

నేను : ఇంతకూ మీరు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రాలు కావాలంటారా అక్కర్లేదంటారా?

త్రిపాఠి : కొంతకాలానికైనా అవి పోవాలి. రాజ్య పరిపాలనాసౌకర్యంమాత్రంకోసమే రాష్ట్రాలు ఏర్పడాలి.

నేను : అలా ఏర్పడ్డంవల్ల రష్యాలో ఏమీ నష్టం కాలేదే? స్విట్జర్లాండులో ఏమీ కష్టాలుకలుగలేదే?

ఇలా మా సంభాషణ సాగించి మేమింత గట్టిగా వాదించుకొనడంవల్ల ఆంధ్రదేశానికి ప్రత్యేకరాష్ట్రం వస్తుందని నేను ఎప్పుడూ అనుకోలేదు. దక్షిణాదినఉండే ఆంధ్రులే ఆంధ్రరాష్ట్రానికి వ్యతిరేకమయినారు. భాష ఒకటైనంత మాత్రాన అందరినీ ఏకోన్ముఖంగా చేస్తుందా ఏమన్నానా! ఆరాత్రి రెండుగంటలకు నిద్రపోయాం.

తెల్లవారి ఆరుగంటలకు నాకు మెళకువవచ్చింది. కళ్లు తెరచేటప్పటికి నాగదిలో గుమ్మందగ్గర నన్ను గమనిస్తూ ఆనందమయి నిలుచునివుంది. నేను ఉలిక్కిపడిలేచి కూర్చున్నాను. "రాత్రి ఎంత నిద్రలేకపోయినా, నాకు పెందలకాడె మెలుకువ వచ్చేదండి. ఈవాళ నాకిలా వొళ్లుతెలియకుండా నిద్రపట్టిందేమిటో" అని కొంచెంసిగ్గుతోనే అన్నాను.

"మీరేమీ కంగారుపడకండి. నేను ఒక్కతెనే లేచాను. బావా, అక్కా ఇంకా నిదురపోతూనేఉన్నారు.

మీరు లేచారేమో, మీకు కాఫీకావాలా, టీ కావాలా అని అడగటానికివచ్చాను'' అని ఆనందమయి అంటూ ''మీరు ముఖంకడుక్కొని హాలులోకి రండి'' అన్నది.

''నాకు కాఫీఅంటేనే యిష్టం. మీ దేశానికివచ్చాక టీకూడా అలవాటులెండి. అయినా ప్రొద్దున్నప్పుడు కాఫీయే పుచ్చుకుంటాను'' అని అన్నాను.

''మీ హాస్టల్లో కాఫీ తయారుచేస్తారాండీ?''

''తెలుగువాళ్ళము, అరవవాళ్లము, కన్నడవాళ్ళము అంతా కలసి పదిమందున్నాముహాస్టల్‌లో. మా వంటవాళ్లకి కాఫీ చేయడంకూడా నేర్పాము.''

''అయితే మీరు నాకుకూడా నేర్పండి. నేను మా వంటవాళ్లకి నేర్పుతాను.''

మేమిద్దరమూ నవ్వుకున్నాము. ఆమె వెళ్లిపోయింది.

హాలులో మేమిద్దరమూ ఉపహారాలు పుచ్చుకొనే సమయంలో జ్యోతిర్మయీ, సుప్రియాత్రిపాఠీ మేడమీద నుంచి కిందకు దిగివచ్చారు.

౮

నాపరిస్థితి చిత్రంగానేఉంది. త్రివేదీగారింట్లో నేనూ చుట్టాన్నయ్యాను. ఆయింట్లో నన్నందరూ ఎంతో గౌరవం గానూ, ప్రేమతోనూ చూస్తున్నారు. జ్యోతీంద్రనాథత్రివేదీ గారు ఉత్తముడైన అడ్వొకేటు. నెలకు ఇరవై ముప్పై వేలు ఆదాయంవస్తుంది. ఆయన మొదట మోతీలాల్ నెహ్రూగారిదగ్గిర జూనియర్‌గా చేరినారు. భారతప్రధాని

నెహ్రూజీతో ఆయన సమకాలికుడు. మొదటనుండీ కాంగ్రెసు అభిమానిమాత్రం. నెహ్రూకుటుంబం దేవతల కుటుంబం అని ఆయన నమ్మకం.

ఆయన సంప్రదాయాభిమాని. జపతపాదులు దైనందిన ధర్మంగా నిర్వహించే సనాతనవాది. అయినా సంఘంలో వచ్చే మార్పులంటే ఆయనకు ఇష్టమే! మరీ పెద్దమార్పులు తార్కికంగా ఆయన ఒప్పుకున్నా వచ్చే ఉద్యమవిషయంలో ప్రథమసమయంలో ఆయన విముఖంగానే ఉండేవాడు. హరిజనులు దేవాలయాలకు రావడం ఆయనకు కిట్టలేదు. హిందూ వివాహానికి విడాకులశాసనం తీసుకురావడం ఆయన మనస్సుకు వజ్రాఘాతంలా తగిలింది. మదరాసు రాష్ట్రం సనాతన ధర్మ పూర్ణము అని ఆయన భావించుకొనేవారు. మదరాసు రాష్ట్రవాసుల ఆచారాలు సనాతన ధర్మపూర్ణాలనుకొన్నాడాయన. కాని అక్కడ విడాకులచట్టం ఆయనకు ఆశ్చర్యం వేసింది.

అయినా ఆయనకు వేదకాలపు మహాఋషుల శక్తి అంటే అపారమైన నమ్మకం. ముందు యుగాలలో అవసరమైన మార్పులు వస్తూఉండేటట్లే వారు నిర్ణయించారనీ, రాను రాను యుగాలు అవతరించిన కొలదీ, ప్రపంచంలో అన్నిభాగాలూ వేద ధర్మానుసరణమైన దివ్యభావాలు గ్రహించి, భారతీయసంస్కృతిలో చేరిపోతాయని ఆయనకు గాఢ విశ్వాసం. మార్పు వచ్చినప్పుడు బాధపడతాడు. వచ్చిన కొద్ది సంవత్సరాలకు సమన్వయం చేసుకుంటాడు.

'మహాత్మాగాంధి అవతార పురుషుడే కాని మాలవ్యా శివుని అవతారం. వీరిద్దరూ లోకసంగ్రహణానికి అవసరం' అని ఆయన వాదించుకుంటాడు; ఇతరులతో వాదిస్తాడు. శారదా శాసనం వలదని వాదించాడు. వచ్చిన వెనక చాలా బాగుం దన్నాడు. హిందూ మహమ్మదీయ సమన్వయం కూడ దన్నాడు. కాని రాను రాను మహాత్మాజీని బాగా అర్థం చేసుకున్నాడు.

ఇంతకూ ఆయనకు ఉత్తరరాష్ట్రాల బ్రాహ్మణులే నిజమైన ఆర్యఋషిసంజనితులనీ, దక్షిణాది పంచద్రావిడులు, ఎవరో తురేనియన్ జాతులలోనుండి ఉద్భవించి వుంటారనీ నిశ్చితమైన సిద్ధాంత సూత్రం! అందుకనే చతుర్వేది తన పంక్తిలో ఎప్పుడూ భోజనం చేయడం ఆయనకు ఇష్టంలేదు. త్రిపాఠీ ఆంగ్లదేశాది పాశ్చాత్యదేశాలలో సంచరించి రావడం వల్ల అతడూ పంక్తిబాహ్యుడే. అతని భార్య, తన పెద్దకూతురు జ్యోతిర్మయీ అంతే! ఒక్క ఆనందమయి మాత్రం తన ప్రక్కను కూర్చుని భోజనం చేయవచ్చును.

ఒకరోజు రాత్రి త్రివేదీగారి భవనంలోని హాలులో నవజవాన్‌లము మేము నల్వురమూ కూర్చుండి హోరాహోరి వాదించుకుంటూ ఉంటే త్రివేదీగారు అక్కడకు వచ్చి ఒక ఆసనం అధివసించినాడు. యువతీ యువకులమైన మేము నల్వురం మౌనం తాల్చినాము. ఆయన నవ్వుతూ ఆనంద మయివంక చూచి "బేటీ! ఏమిటి మీరు వాదించే విషయం?" అని ప్రశ్నించాడు. ఆనందమయిని ఆయన గాఢంగా ప్రేమిం

చాడు. అలా అని జ్యోతిర్మయి అంటే తక్కువ ప్రేమకాదు. బ్రూటసు చెప్పినట్లు అతడు "సీజరును తక్కువ ప్రేమించుట లేదు; రోము అంటే ఎక్కువ ప్రేమ."

ఆనందమయి: దాదాజీ! చతుర్వేదిగారంటారు: దక్షిణాది బ్రాహ్మణులు అసలైన ఆర్యఋషి సంతతివారని. అక్క- ఉత్తరాది పంచ గౌడులే సిసలైన వారంటుంది.

త్రివేది: నీవాదన?

ఆనం: నేను విద్యార్థినిని; అందుకని వాదనలన్నీ విని నా అభిప్రాయం నిశ్చయం చేసుకుందామని అనుకున్నాను.

జ్యోతిర్మయి: దాదాజీ చతుర్వేదిగారంటారు: రామాయణకాలంలో దక్షిణాదికి వలసవెళ్ళి, మహర్షులు ఆశ్రమాలు స్థాపించినారని సిద్ధాంతం ఉందిగదా! ఆఋషుల సంతతిలో తాము ఉద్భవించినారట. ఇక్కడ ఉత్తరాది శకులు, హూణులు, పహ్లావులు తండాలు తండాలుగా వచ్చి ఆర్యులలో కలిసిపోయారట. వారిలో కొందరు క్షత్రియులైనారట; కొందరు బ్రాహ్మణులైనారట!

త్రివేది: నీ అభిప్రాయం సుప్రియా?

త్రిపాఠీ: ఆవాదనా ఈవాదనా రెండూ శుద్ధ నిష్ప్రయోజనాలే. చరిత్రాత్మకంగా నిజం గ్రహించలేము. వట్టి అంచనాలు, ఊహాగానాలు చారిత్రక సత్యం కాజాలవు. మన పంచగౌడులలో కాశ్మీరులు, బెంగాలీలు, ఓఢ్రులు, సారస్వతులు మత్స్యభుక్కులు, మాంస భుక్కులు. మైథిలులు, ఘూర్జరులూ మాత్రం శాకాహారులుకదా! పంచద్రావిడు

లైన ఆంధ్రులు, కన్నడులు, తమిళులు, మహారాష్ట్రులు, మలయాళ నంబూద్రీలు—అందరూ శాకాహారులే.

త్రివేది: చతుర్వేదిగారూ! మీసిద్ధాంతం అంతా పూర్తిగా చెప్పండి.

చతు: దక్షిణాదిని ఋష్యాశ్రమాలు రామాయణ కాలంలో బాగా వెలిశాయి. అప్పటికి ఆర్యావర్తమైన ఉత్తరాది అంతా జనాకీర్ణమైన గ్రామాలతో పట్టణాలతో నిండిపోయింది. కాబట్టి ఆర్య ఋషులు ఆశ్రమాలు హిమాచలంలోనన్నా నిర్మించుకోవాలి, లేదా దండకారణ్యంలో నన్నా నిర్మించుకోవాలి.

జ్యోతి: అయితే అప్పటి ఋషులకు దండకారణ్యం అపవిత్రమూ, నివాసయోగ్యతారహితమూ అయిన ప్రదేశ మని భావం వుంది కాదా అండి.

చతు: ఆర్యావర్తం ఎందుకు పవిత్రమైనదీ? ఆర్య ఋషులు వర్తించడంవల్ల, యజ్ఞయాగాది పవిత్ర కర్మలు జరపడంవల్లా, తద్వారా ఆ ప్రదేశాలకు దేవతలు దిగిరావడంవల్ల కదా!

త్రివేది: అవును.

చతు: అయినప్పుడు వింధ్య దాటి శరభంగుడు, మతంగుడు, ఇంకా అనేకులు దండకారణ్యానికి పోయి ఆశ్ర మాలు ఎందుకు నిర్మించుకొన్నారు? ఆ ప్రదేశాన్ని కూడా తమ యజ్ఞయాగాదులచే పవిత్రం చేయాలని కదా! కాని అచ్చటి రాక్షసులైన నీగ్రోజాతి అడవి మనుష్యులు ఆ ఆశ్ర

మాలను నాశనం చేస్తూవుంటే వాటినికాపాడేందుకు శ్రీరామ చంద్రుడు రావలసి వచ్చింది. రాక్షసులను నాశనంచేసి ఆశ్రమాలు సుస్థిరం చేశాడు శ్రీరామమూర్తి.

ఎవరు లొంగుతారు! పూర్వకాలంలో వాదనలో ఓడిపోతే తమ మార్గం కూర్చుకునేవారని చరిత్ర చెబుతుంది. ఈనాడు న్యాయంగా వాదించుకోడాలు అవతలవారిని ఏడిపించటడానికే. అలాఅని తెలుసుకోవాలని వచ్చి ఆ విషయం అర్థమయ్యే వరకూ పిడుగులా వాదించి, ఆ వెనక తమకు నచ్చితే ఆ వాదన ఒప్పుకునేవారూ ఉన్నారు.

౯

ఇంత వాదనలలోనూ ఆనందమయి మాట్లాడకుండా కూర్చుండి, ఎవరు మాట్లాడుతోఉంటే, వారిని తీక్ష్ణంగా గమనిస్తూన్నది.

ఆనందమయి జ్యోతిర్మయీదేవికన్న చాలా అంద మైన అమ్మాయి. జ్యోతిర్మయే చాలా చక్కని బాలిక. ఇద్దరు అక్కచెల్లెళ్లూ సరస్వతీ, శారదలు. ఒకరికన్న ఒకరు అందంగా కనబడతారు. జ్యోతిర్మయికన్న ఆనందమయి ఒక ఛాయ ఎక్కువ. జ్యోతిర్మయి పూర్ణిమముందు చతుర్దశి నాటి వెన్నెలైతే, ఆనందమయి పూర్ణిమాజ్యోత్స్న. ఎంతో జాగ్రత్తగా గమనిస్తేగాని ఈ తేడా తెలియదు. ఇద్దరూ వికసించిన దేహసౌష్ఠవం కలవారు. ఆనందమయికన్న జ్యోతిర్మయి రెండేళ్లు పెద్ద. ఆ తేడా మాత్రం వాళ్లిద్దరిలో కనిపిస్తుంది.

ఇద్దరివీ సమనాసికలు, ఇద్దరివీ విశాలమైన కళ్లు. కాని జ్యోతిర్మయి పెదవులు కొంచెం పెద్దవి. ఆనందమయి పెదవులు సమంగా ఉంటాయి. జ్యోతిర్మయి పెదవుల అంచులు నవ్వుతున్నట్లు పైకి తిరిగి ఉంటాయి, ఆనందమయి పెదవుల అంచులు సమరేఖాంచలములై ఎప్పుడూ ఏదో ఆలోచిస్తున్నట్లుంటాయి.

నాకు కళలలో ఏమీ ప్రజ్ఞ లేదు. నేను సంగీతం పాడలేను; బొమ్మలు వేయలేను; పాటలూ పద్యాలూ సృష్టించలేను. కాని నవలలన్నా, నవలలకన్న నాటకాలన్నా, నాటకాలకన్న కథానికలన్నా, కథానికలకన్న, పాటలన్నా, పాటలకన్న పూర్వకవుల కవిత్వమంటేనూ మహా ఇష్టం. నా చిన్న లైబ్రరీలో ఎన్నో తెలుగు ప్రబంధాలు, భారత సంపుట భాగాలు, పోతనామాత్యుని భాగవతమూ ఉన్నాయి.

జ్యోతిర్మయి, ఉత్తరాది బాణీ సంగీతంలో ఘటికురాలు; కథకనృత్యంలో మంచి ప్రజ్ఞావంతురాలు. ఆనందమయికి బొమ్మలంటే ఇష్టం. ఆవిడ స్వంత గ్రంథాలయంలో భారతీయ చిత్రలేఖనాన్ని గూర్చి, శిల్పాన్ని గూర్చి, వాటి ఆశయాలనుగూర్చి ఎన్నో గ్రంథాలున్నాయి. ఆమె సంగీతం పాడుతుంది. కాని శాస్త్రంగా నేర్చుకోలేదు. అక్కగారు కథకవిధాననృత్యం నేర్చుకుంటూఉన్నప్పుడు తానూ కొన్ని కరణాలు అలవరచుకొన్నది.

ఆనాడు బ్రాహ్మణత్వాన్నిగూర్చి అలా వాదించు

కొంటూ ఉంటే, దక్షిణాపథదేశాల బ్రాహ్మణేతర బ్రాహ్మణ ప్రశ్నను వాదనలోనికి తీసుకువచ్చి జ్యోతిర్మయి "ఒకవేళ మీ తమిళసోదరులుకొందరు వాదించినరీతి దక్షిణాది బ్రాహ్మణులు ఆర్యబ్రాహ్మణులైతే అయిఉండవచ్చును."

నేను: నేను ఆ వాదమూ ఒప్పుకోను. దక్షిణాది బ్రాహ్మణేతరులలో అనేకులు ఆర్యులే. మా రెడ్లూ, కమ్మవారూ, రాజులూ, బలిజలూ ఒకనాడు బ్రాహ్మణులే. బౌద్ధమత జైనమతసంఘాతంవల్ల బ్రాహ్మణత్వం కోలుపోయి సచ్ఛూద్రు లయ్యారు. అలాగే దక్షిణాది వెల్లాలులూఅంతే. కూర్గువారిలో చాలామంది అంతే!

త్రిపాఠి: ఇంతకూ ఈ వాదన ఏమి తేలినట్లు? నేడు మనకు కావలసినది, బలవంతమైన భారతము. అజేయమైన భారతము. మతాలూ, కులాలూ అన్నీ ఏకమైపోవాలి.

త్రివేది: హరహరా, ఇన్నియుగాలనుండీ హిమాలయంకన్న శాశ్వతంగా నిలిచిన సనాతనధర్మం నాశనమై పోవలసిందే?

నేను: నిజం మీరు చెప్పింది. ఆ ధర్మాన్ని ఎవరు నాశనం చేయగలరు?

త్రిపాఠి: అసలు ధర్మం మంటగలిసినా, సనాతన ధర్మం మాత్రం ఎందుకునిలవాలి దాదాజీ?

త్రివేది: సనాతనధర్మమే అసలుధర్మం!

త్రిపాఠి: మానవధర్మం అంటూ వేరే లేదూ? ఈ

మతాలు, ఈ భారతదేశం, ఈ ఋషిప్రోక్తమూ ఇదేనా మానవధర్మం?

నేను: సర్వకాలాలకు సర్వదేశాలకు సత్యమైన ధర్మమేదో అదే ఋషులకు తపస్సులో దర్శనమిచ్చింది. కాని ఆ ధర్మం వేదంలోనూ, ఉపనిషత్తులలోనూ వ్యక్తంఅయి ఉంది. తక్కిన ధర్మశాస్త్రాలు కాలానుబద్ధాలు. అదీ మా రాధాకృష్ణపండితులు తెలిపింది.

ఆనంద: వారి పుస్తకం నాకు చదివి వినిపించి, అర్థం చెప్పండి చతుర్వేదిగారూ!

జ్యోతి: సైన్సుచదువు త్రివేణీలో సంగమించాలా?

త్రివేది: ఏమో, చతుర్వేదిగారు అన్న ముక్కా నాకు నచ్చలేదు. ధర్మశాస్త్రాలే వేదోపనిషత్తుల భాష్యాలు.

త్రిపాఠి: అంతేనంటూరా దాదాజీ! మీరు పేరు పొందిన అడ్వకేట్లు. ధర్మశాస్త్రాలను లా పుస్తకాలలోనికి దింపినవారిలో దిట్టమైనవారు. ధర్మశాస్త్రాలు కాలానుసారంగా మారలేదంటూరా?

త్రివేది: మారినాయి. కాని మూలధర్మం ఇంతైనా మారలేదు.

త్రిపాఠి: కులాలూ మతాలూ కలిసిపోతే మూలధర్మమైన బ్రహ్మపదార్థం మారుతుందా?

ఈవాదన అంతటితో ఆగిపోయింది. హాలుగడియారం సంగీతంలా పదకొండుగంటలు కొట్టింది. "ఇంక పడుకోండి; చాలా ప్రొద్దుపోయింది" అంటూ త్రివేదీగారు లేచినారు.

అందరం లేచినాము, ఎవరి గదులలోనికి వారు వెళ్ళడానికి. "మూలధర్మం అనేది బ్రహ్మపదార్థం కాదనుకుంటాను. జీవితాన్నీ ఆధ్యాత్మికసత్యాన్నీ సమన్వయంచేయడంలో ఉద్భవించిన వరవడిరామే మూలధర్మం అవుతుందనుకుంటాను. అదే భారతీయసంస్కృతి. ఆసంస్కృతి దేశమంతా నిండి ఉందని నానమ్మకం" అన్నాను.

త్రివేదిగారు మేడమెట్లు ఎక్కబోతూ, "ఒకేసంస్కృతి భారతం అంతా నిండిఉందని నేననుకోను. దక్షిణభారత సంస్కృతికీ, ఉత్తరభారతసంస్కృతికీ చాలా తేడా ఉంది" అన్నారు.

"ఆరెండూ ఒకే మహాసంస్కృతికి కవలపిల్లలలాంటివి కావా అండి?"

"తరువాత మాట్లాడవచ్చులెండి" అని అంటూ ఆయన మేడమెట్లెక్కి వెళ్ళిపోయారు. ఆయన వెళ్ళిపోతో ఉంటే మేమందరం వారికి నమస్కారాలు చేసినాము.

ద్వితీయ భాగము

౧

ఏప్రిల్ వచ్చింది. నేను వ్యాసం, విశ్వవిద్యాలయం వారికి సమర్పించాను. జ్యోతిర్మయి ఆనందమయిల పరీక్ష లయ్యాయి. నేను బాగా సహాయంచేశానట. అందుచే వాళ్ళిద్దరూ మొదటితరగతిలో కృతార్థలవుతారట. ఆ సహాయానికి వారు తాము నాకు తీరని బాకీకి లోబడిఉన్నారట.

ఆ నాలుగు నెలలు ఎంత హాయిగా గడిచిపోయాయో! ఆ కుటుంబంలో ఒకణ్ణయిపోయాను. ఆనందమయి నేనంటే నానాటికి విపరీతమైన భక్తిలోకి దిగింది. మొట్టమొదటి రోజుల్లో చనువు తగ్గించుకుంది. పాఠం అవసరం ఉన్నప్పుడే ఆమె చదువుకునే మేడమీదహాలులో మేమిద్దరం కలిసే వాళ్ళం. సాయంకాలాలు మేము నలుగురమూ టెన్నిసు ఆడుకునేవాళ్ళం. ఎప్పుడైనా మేము నలుగురమూ వారి తోటకు వెళ్ళేవాళ్ళం.

మార్చినెలలో త్రిపాఠీకి బారైలీ జిల్లా బదిలీఅయింది. ఆతడు తన వంటమహారాజుతో, పరివారంతో బదిలీ ప్రదేశానికి పోయాడు. పరీక్షలుకాగానే నేనూ, జ్యోతిర్మయీ, ఆనందమయిలూ కలిసి ఆయన ఉద్యోగనగరానికి వెళ్ళవలసి ఉన్నదట.

మాది గోదావరీతీరం. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. పెద్ద

కుటుంబం. మేము అయిదుగురం అన్నదమ్ములం. నేను మూడోవాణ్ణి. నాకన్న పెద్దవాళ్లిద్దరూ చదువుకుని ఉద్యోగాలు చేసుకుంటున్నారు. ఒకడు రేడియోలో అసిస్టెంటు ఇంజినీరుగా ఉన్నాడు. తిరుచునాపల్లిలో పని. రెండవఅతడు బి. ఏ. ఆనర్సు ఆంగ్లభాషావిషయంగా మొదటితరగతిలో కృతార్థుడై, రాజమండ్రీ ప్రభుత్వకళాశాలలో సహాయ ఆచార్యపదవిని పొంది కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు. నాకన్న చిన్నవాళ్ళిద్దరూ ఒకడు ఇంటరూ, ఒకడు వ్యవసాయ కళాశాలలోనూ చదువుతున్నారు.

మాకు ఒక్కత్తే సహోదరి. ఆమె మా అందరికన్న పెద్దది. ఆమె నలుగురుబిడ్డల తల్లి. నాకు చాలా సంబంధాలు వచ్చాయి. కాని ఉద్యోగంలేకుండా, ఏవో నాలుగురాళ్లు సంపాదించుకుంటూ ఉండకుండా వివాహం చేసుకోనని పట్టుపట్టాను. నాకు ఇరవై ఆరోఏడు జరుగుతూ ఉన్నది. నేను పరిశోధించిన విషయం చాలా ముఖ్యమైన విషయం. అలహాబాదు విశ్వవిద్యాలయంలో ఉన్నప్పుడు ఈ రోజుల్లో, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలో ఉన్నప్పుడు ఆ రోజుల్లో, నేను పాశ్చాత్యదేశాలలోని సైన్సు మాసపత్రికలకు వ్యాసాలు వ్రాస్తూ ఉన్నాను. అవి చాలా మెచ్చుకుంటూ ఉద్దండులైన పాశ్చాత్యపండితు లెందరో నాకు ఉత్తరాలు వ్రాసినారు, వ్రాస్తూఉన్నారు.

మేమంతా కుమాయూన్ జిల్లా వెళ్ళి, త్రిపాఠీతో ఆ హిమాలయ కీకారణ్యప్రదేశమైన జిల్లా అంతా తిరిగినాము.

పెద్దపులులు బరిమీద తిరుగుతూ ఉంటే కనుక్కొన్నాము. ఆ హిమాచల ప్రజల ఆచారవ్యవహారాదులు గమనించాం. వారి దైనందిన జీవితంలోని కష్టనిష్ఠూరాలు, దుఃఖానందాలు గమనిస్తూ ఈ ప్రజలకూ భారతమందు ఇతరప్రజలకూ ఎన్ని పోలిక లున్నాయో అని అనుకున్నాను. మామిడిజాతులు ఎన్నివే లున్నా అవి రుచులలో, అసలు తత్వంలో ఒకటేకదా!

నేను తిరిగి వెళ్లేసమయం వచ్చింది. నేనూ, ఆనందమయీ, వాళ్ళ దాదీ ముగ్గురం కలిసి తిరిగి అలహాబాదు వచ్చి, అక్కడనుంచి నేను దక్షిణానికిరావడం నిశ్చయం చేసుకున్నాము. త్రిపాఠీ, జ్యోతిర్మయీ ఎంతో ప్రేమపూర్ణమైన వీడికోలిచ్చారు నాకు.

జ్యోతిర్మయి : చతుర్వేదిగారూ! ఆంధ్రరాష్ట్రంకోసం మీ రేమిప్రయత్నాలు చేయదలచుకొన్నారు? ఆంధ్రరాష్ట్రం సంగతి తేల్చవలసిందని కాంగ్రెసుకార్యవర్గానికీ, కాంగ్రెసు పెద్దపెద్దలకూ మీ ప్రకాశంగారూ, రంగాగారూ గట్టిగా వినతిచేశారా? ఏం చేయగలరు వారు?

నేను : గవర్నరుజనరల్‌చే వారు ఆర్డరు వేయించవచ్చును. పైసంవత్సరం జనవరినుంచి కొత్తరాజ్యాంగపు బిల్లు శాసనం అవుతుందట. అప్పటినుంచీ అమలులోనికి వస్తుందట. అది రాకమునుపే ఆంధ్రరాష్ట్రం రావాలి.

ఆనందమయి : వస్తుందని మీకు ధైర్యంగా ఉందా?

నేను : రాజగోపాలాచారిగారు రానియ్యరండి.

త్రిపాఠి: అదేమిటండీ, ఆయనకు ఆంధ్రులమీద కోపమా?

నేను: కోపమనికాదు. ఆయన గాఢమైన రాజకీయ పరిజ్ఞానం కలవారు. తమిళులందరికీ మదరాసువిషయంలో చాలా పట్టుదలఉంది. కాని మదరాసు తమిళరాష్ట్రానికి వెళ్లినా ఆంధ్రరాష్ట్రానికే పూర్తిగా వెళ్లినా, ఎవరికో ఒకరికి నష్టం. అందరికన్న ఎక్కువనష్టం తమిళబ్రాహ్మణులకు. మరీనష్టం వర్తకానికీనూ.

ఆనం: మీ రెలా అయితే బాగుంటుందంటారు?

నేను: చరిత్ర అలా ఉంచండి. ఆవిషయమే తేల్చాలంటే వీరివాదనా నిజమే, వారివాదనా నిజమే. కాని ఈనాటి పరిస్థితులు గమనిస్తే మదరాసు రెండురాష్ట్రాలకి సమంగా పంచితే రాజ్యాంగనీతి మొదటెరకంగా నిర్వహింపబడుతుందని నాకు గట్టినమ్మకం.

త్రిపాఠి: ఇదెక్కడ తీర్పయ్యా! ఒక మహానగరం రెండుగా విభజిస్తే వచ్చేకష్టాలు మనం తీర్చలేనివౌతాయి.

నేను. అది వట్టిమాటలెండి. కాదంటారా, రెండో రకం, మదరాసునగరం కేంద్రప్రభుత్వ పాలనలోనే ఉండాలి. అప్పుడు తమిళబ్రాహ్మణులకూ, ఆంధ్రులకూ, మదరాసులో ఉన్న ఇతరప్రాంతాలవారికీ అన్యాయం జరగదు.

జ్యోతి: పండిట్జీ ఇప్పుడప్పుడే రాష్ట్రాలసంగతి తల పెట్టవద్దంటారు.

నేను: అదే పెద్దలకు ప్రజల హృదయం కొంచెమైనా

తెలియదన్న మాటకు సాక్ష్యం. ఆంధ్రులందరూ స్వరాష్ట్రం కావాలంటున్నారు. కాంగ్రెసుపెద్దలు ఆవిషయంలో జాప్యం చేసినకొలదీ ఆంధ్రులలో నిస్పృహ, నిరాశ, కాంగ్రెసంటే నిరసనా ఉద్భవిస్తున్నవి. మాదేశంలో కమ్యూనిస్టులు దుష్ట చర్యలకు పూనుకున్నారు. కాని, వారే సరియైనమార్గంలో నడుస్తూవుంటే తప్పకుండా ఎన్నికలలో నెగ్గితీరుతారు.

త్రిపాఠి: సరి. మార్గం లేదుగనుకనే, కమ్యూనిష్టు దురంతాలను అణచివేయడానికి వీలుగావుండడానికి రాష్ట్ర విభజన పనికిరాదన్నారు, ఆ కాంగ్రెసుపెద్దలే.

నేను: అవునండీ! ఉత్తరాదివారికీ, దక్షిణాదివారికీ వింధ్యాచలం అడ్డురావడం అదే అంటాను.

ఆనంద: అడ్డు రావడంలేదుగా ఇప్పుడు. అగస్త్యుడు ఇంకా దక్షిణాపథంలోనేవున్నాడు.

త్రిపాఠి: కాంగ్రెసు వర్కింగుకమిటీవారు పటేల్ గారికీ, నెహ్రూగారికీ, రాజేంద్రబాబుకూ తుదినిర్ణయం వదలుతారుటగాదా. అదేమిజరుగునో చూద్దాము.

ఆనంద: దేశమంతా మాకు రాష్ట్రంకావాలని వాంఛించేవారే. కాని సమయం ఉందికాదా చతుర్వేదీ!

౨

రైలు బయలుదేరేవేళ అవుతున్నది. మేమంతా స్టేషనుకువచ్చాము. బారైలీనుండి అలహాబాదుకు మేము ఇద్దరం రెండవతరగతిలో ఎక్కినాము. ఆనందమయి నా దగ్గిరగా కూర్చుంది. మాతో వచ్చేదాది మూడవతరగతిలో

ఎక్కింది. ఆనందమయి ఒక అరగంటసేపు మౌనంగా కూర్చుంది. నేనూ ఏదో ఆలోచనలకులోనై మాటలు లేకుండా కూర్చున్నాను. నేనెక్కడ? ఈ త్రివేదీ కుటుంబం ఎక్కడ? ఏపురాతనానుభూతివల్ల ఈకుటుంబానికీ నాకూ ఈలాంటి సన్నిహితస్నేహం ఏర్పడిందో! నేనున్న ఇన్నాళ్లూ నాకు ఈకుటుంబం ఉందనే తెలియదే? వీరందరినీ వదలి తిరిగి వింధ్యాచలందాటి దక్షిణాపథానికి వెళ్లిపోతాను.

"ఏమిటండి చతుర్వేదిజీ మీరాలోచించేది?"

"మిమ్మిందరినీ వదిలివెళ్లిపోవడం ఎట్లాగా? అని అనుకుంటున్నాను."

"మిమ్మల్ని కొన్ని ఆంతరంగికమైన విషయాలు నే నడగదలచుకొన్నాను. సిగ్గుపడకుండా నిజంచెప్పాలని ప్రార్థిస్తున్నాను. మీ వివాహవిషయమై ఏదైనా సంబంధం ఏర్పాటైఉందా?"

నాకు ఆశ్చర్యంవేసింది. ఎందుకు ఈఅమ్మాయి నన్నీ ప్రశ్నలు వేస్తూంది. ఆ అమ్మాయి నాజూకుగా పొడుగుగా ఉన్నబాలిక. ఆమె ఒంటిపై బంగారం నల్లగా కనబడేటంత తెలుపు పసిమి ఎరుపుల రంగుతో వెలిగిపోయేబాలిక. పెద్ద కళ్లు. కాటుకఅంచులతో సగం దాగుకొనిన పెద్ద నీలి కనీలికలతో గంభీరమైన ఆలోచనలు లోన దాచుకునే బాలిక. ప్రతిఅవయవమూ తీర్చిదిద్దినట్లు, మేలిమి బంగారంతో పోతపోసిన విగ్రహంలా ఉంటుంది. కోలమోము, సమనాసిక, నిండుపెదవులతో విలువంపులు తిరిగిన నోరు. ఆ

పెదవు లెప్పుడూ కాశ్మీరకుసుమాలవలె ఎరుపు లలమి ఉంటాయి.

నేను ఆబాలికను ఏదో దివ్యానురాగంతో నాహృదయాంతరంలో పూజిస్తున్నానని నేనే అనుకోనడానికి భయపడి, అలాంటి ఆలోచనలు రానిచ్చేవాణ్ణికాను. ఆమెకు చదువుచెప్పేటప్పుడు ఎంతో మధురమైన తన కంఠంతో ప్రశ్నలువేసే సమయాల, ఆమె వాక్కులలోని ప్రతి చిరుస్పందనమూ నాహృదయాన్ని 'మైక్కు'నుచేసి ప్రతిస్పందనమై నాజీవితం అంతా ఆ అమృత శబ్దాలతో తరంగితమైపోయేది. వారింటిలో ఉన్న ఆ మూడునెలలూ నావిషయమై స్వయంగా ఆ బాలికే అన్నిఏర్పాట్లు చేసేది. ఏలోటూ జరగనిచ్చేదికాదు.

నాకూ, ఆమెకూ వింధ్యాచలం అడ్డం. 'ఆ పర్వత శిఖరాలూ, లోయలూ, నర్మదాతపతులూ . నా జీవితానికీ, ఆమె జీవితానికీ నాఆలోచనపథంలో శాశ్వతంగా అడ్డం వచ్చినవి' అనే నిశ్చయం నాకు మొదటనే ఉద్భవించింది.

" నా కే వివాహసంబంధం ఏర్పాటైలేదు ఆనందమయీ! నేనుఎప్పుడూ ఆవిషయమై ఆలోచించుకోనేలేదు."

"మీరు ఏబాలికనై నా ప్రేమించినారా ?"

"ఆఁ! నాకు ప్రేమలంటే ఏమిటో తెలియదు. నా పరిశోధనా, నేనూ అంతే నాబ్రతుకు. నేను ప్రేమిస్తే గీమిస్తే నాపరిశోధననే."

"అబద్ధం ఆడకండి. ఒకరోజు మీరు తెలుగుభాషలో

ఏదో పాటపాడుతున్నారు. ఆపాట చాలా అందంగాఉంది. ఏమిటండీ ఆపాట అని అడిగినాను. మీరు సిగ్గుపడుతూ ఆ పాట కర్థంచెప్పినారు. మా కవులలో కిషన్ శాస్త్రిపాట అన్నారు. ఇదంతా జ్ఞాపకం ఉందా ?''

"ఉంది, ఆనందమయీ!''

"ఆపాట అర్థంవినగానే, మీ హృదయంలో కొన్ని రహస్యస్థలాలు నాకు దర్శనమిచ్చాయి. నిజంచెప్పండి! ఎవ రా అమ్మాయి ?

"నిజంచెపితే నీకు కోపంరాదుకదా!'' నాగుండె ఝుంఝూవేగం దాల్చింది.

"నాకు కోపం ఎందుకండీ?''

"నీప్రశ్నకు జవాబుచెప్పేముందు ఎందుకు నీ వీ ప్రశ్నలు వేస్తున్నావో అడగవచ్చునా?''

"అడగండి. నాకు కారణం ఉంది. అయినా తర్వాత చెప్తాను. ముందు మీరు నా ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పండి!''

"నిన్నుగురించే!'' అనేశాను. ఏం చేయను ? నన్నా పరిస్థితిలోనికి ఆ అమ్మాయి తీసుకువచ్చింది.

"నిజం ?''

"నిజం !''

"సరే! నేను చెప్పేకారణం వినండి. మీ హృద యంలో నన్ను ఎందుకు తలపోసుకుంటున్నారో, ఏమో? నేనుమాత్రం మిమ్మల్ని, మీరు మాయింటికి వచ్చిన మొదటి క్షణంలోనే ప్రేమించాను. నా సర్వస్వమూ

ఆక్షణంలో మీకు దత్తమైపోయింది. మీరు చూపులోగాని మాటలోగాని మీహృదయం ఏమిటో నాకు ఎంతకాలమో అర్థంకానియ్యలేదు. ఆపాటతో నాకు కొంత అర్థమైంది. 'తొలి ఉషస్సును నేనె, తొలిప్రేయసిని నేనె!' అని.''

ఆ మాట లా బాలిక అంటున్నది, నాగుండె ఆగి పోయింది! ఎక్కడ వింధ్యాచలం! కలలోనన్నా అంత దివ్యమైన పవిత్రనాదంతో నిండినమాటలు వింటానని ఊహించుకోలేదు.

''నిజమేనా! ఆనందమయీ...ని...సీ...నిజమేనా!''

ఆ అమ్మాయిమోము ఏదో పరమాద్భుత కాంతులతో వికసించిపోయింది. స్వచ్ఛమైన చెంపలు అరుణరాగ రంజితమై ఆమెకన్నులు జ్యోత్స్నాపూర్ణకిరణాంకితమై ఆమె ఫాలము ఆనంద క్షీరవీచీమూర్తిమంతమై నాకు దర్శనమిచ్చింది.

'ఆనందమయీ ఏమిచెప్పను! ఈ ఆలోచన ఆలోచించడానికయినా తగనివాడిని. నువ్వు దివ్యసౌందర్యవతివి. ఉత్తరాదిబాలవు, భాగ్యవంతులబిడ్డవు.'

'అయితే! ఇవి మీప్రేమకు అడ్డాలా!' ఆనందమయి నావంక ఆశ్చర్యంగాచూచింది. 'కాబట్టి మీరు భయపడి పోయారా!'

ఎవరైనా నామాటలు వింటున్నారేమోనని భయపడినాను. మాతోపాటు ఆ ప్యాసింజరులో ఆ సెకండు స్పెషల్ తరగతిలో ఇద్దరో ముగ్గురో ప్రయాణంచేస్తున్నారు.

వాళ్ళు మమ్మల్ని భార్యాభర్తలే అని అనుకున్నారు కాబోలు. మా యిద్దరికి ఒకసీటువదిలివేసి తాము ఇతరసీట్లు ఆక్రమించినారు. వారు మాకు దూరంగానే ఉన్నారు.

"కాదా ఆనందమయీ! మీనాన్నగారూ! అమ్మగారూ ఒప్పుకుంటారా? మీ అక్కగారూ, బావగారూ తెల్లబోరూ."

"నిజమే!"

"తిన్నఇంటివాసాలు లెక్కపెట్టిన కృతఘ్నుడను అయిపోనూ, వారి దృక్పథంలో!"

విషాదచ్ఛాయలు ఆక్రమించిన చిరునవ్వు ఆమె మోముపై ప్రసరించింది. "మా అక్కకూ నాహృదయం తెలియజేశాను. ఆమె మా బావతో చెప్పింది. మా బావకూ చాలా ఆనందంకలిగింది. అందుకనే మా బావ మిమ్మల్ని కూడా బారైలీ రమ్మన్నకారణం. మాఅక్కో, బావో ఈ సంగతి మీతో మాట్లాడుదాము అనుకున్నారు. నేనే వద్దన్నాను. నేనే మీతో మాట్లాడాలని నిశ్చయించుకున్నాను. మా తండ్రిగారు ఇష్టపడకపోవచ్చును. కాని నేను అన్నింటికీ సిద్ధంగా ఉన్నాను. నాకిప్పుడు పందొమ్మిది. నేను మేజరునయ్యాను."

"ఆనందమయీ!"

"ఏమండి?"

"నువ్వు — నువ్వు అవతరించిన దేవతవు — నన్ను — ఈ వికారిని నిజంగా—"

"ప్రేమిస్తున్నానా, అంటారా? మీకు నమ్మకంలేదా? వాళ్ళంతా చూస్తున్నారుగాని, మిమ్ము గాఢంగా నా హృదయానికి—"

"నేను నిన్ను దరికైనా తీసుకోలేని దద్దమ్మను—"

"మీకు ధైర్యంలేదు. మీ హృదయాన్నే మీరు నమ్మలేరు."

"ఒక దేవకన్య—"

"నేను దేవకన్యనూ కాను, మీరు దేవులూకారు. మన మిద్దరమూ మానవత్వము పూర్ణంగా స్పందించే మానవులం. మీ అభిప్రాయం చెప్పండి."

"ఎక్కడ నిన్ను ప్రేమించిపోతానో అని భయపడి పోయాను. నాసంగతి ఎవరు గ్రహిస్తారో అని భయపడి పోయాను. పాఠం చెప్పేటప్పుడు, నువ్వూ నేనూ ఒంటిగా ఉన్నప్పుడు నా పూజ ఎక్కడ బయలుపడిపోతుందో, నీవేమి గ్రహించిపోతావో, నిన్నేమి బాధపెట్తానో అని లోలోన గజగజ వణికిపోయాను దేవీ!"

'అంత గాఢంగా ప్రేమిస్తున్నారుటండీ నన్ను! ఎంత ఆనందం! మీ హృదయం ఏమీ గ్రహించలేకపోయాను. మీరు గొప్పశాస్త్రవేత్తలేకాకుండా, మంచినటకులుకూడా!'

"నాకు నిన్ను ముట్టుకోవడమే భయంవేసేది. నువ్వు నన్ను స్పర్శించినప్పుడు ఏం మూర్ఛపోతానో అని బిఱ్ఱబిగుసుకుపోయేవాణ్ణి."

"అదా, అసలువిషయం! నేను మిమ్ము ముట్టాలనే ముట్టుకునేదాన్ని. ఏ వంకనో మీ చెయ్యి, భుజం స్పృశించే దాన్ని. ఏమాత్రం వీలుదొరికినా మీ దగ్గిరగా కూర్చునే దాన్ని. మీరు బిగుసుకుఉన్నారు. మీహృదయంలో ప్రేమ లేదు. ఎందుకు నన్ను నేను ఇంత చులకనచేసుకుంటున్నాను అని ఒంటిగాఉన్నప్పుడు బాధపడేదాన్ని సుమండీ! ఈనాటికి నా జన్మ సాఫల్యంఅయింది."

"అయ్యో వెఱ్ఱిదానా! మీ నాన్నగారు ఒప్పుకోరే. మనగతి ఏమిటి ఇకముందు?"

"ఆయన ఒప్పుకున్నాసరే, లేకపోయినాసరే, మన వివాహం తథ్యం."

మాప్రయాణం మహదానందపూర్ణమై సాగిపోయింది.

మేం అలహాబాదు వెళ్లినరాత్రే తల్లిదండ్రులతో తన వివాహంసంగతి చెప్పిందికాబోలు. అప్పటికి తొమ్మిదిగంట లయింది. చరచరా నేనున్నగదిలోనికి త్రివేదీగారు చక్కా వచ్చారు. "ఇంత ద్రోహివని అనుకోలేదే నిన్ను? ఇంత కుట్ర పన్నుతావురా? నువ్వు మా ఇంటిలోనుంచి వెంటనే వెళ్లిపో. తలక్రింద మూడుతలలశిఖండిని పెట్టుకున్నా. ఓరాక్షసుడా!" అని అగ్నిబాణాలవంటి మాటలు తుపాకీ పేల్చారాయన. నేను నిలువునా నీరైపోయా. తుపాకీ పేలుస్తే నీరెల్లా అవుతానులెండి. శాస్త్రనిజం కాదామాట. గుండె దూసుకుపోయి రక్తహీనుణ్ణయిఉంటాను. వారు రాగానే నిలుచుండి నమస్కరించాను, ఏవేవో భావాలతో

ఆయనకు నచ్చచెబుదా మనుకున్నాను. ఆయన అగ్ని హోత్రుడే. మాటలూ, వాదనలూ వినే శాంతమే లేదు.

"వెంటనే వెళ్లు. సిగ్గూలేదు, లజ్జాలేదు. ఇంటిలో మదరాసీవాణ్ణి ప్రవేశపెట్టుకోడానికి నా కేమీ ఇష్టంలేదు. కాని ఆ మూర్ఖురాలు జ్యోతిర్మయికి మంచీ, చెడ్డా ఏమన్నా తెలుస్తేనా?"

నేను మౌనంవహించి తలవాల్చుకుని నిలబడి ఉన్నాను.

"నువ్వు బందిపోటువు, వెనుకనుంచి బాకుతోపొడిచి చంపే నీచ హంతకుడవు."

నా హృదయం పాతాళాలకు క్రుంగిపోయింది.

"నువ్వు థగ్గువు, పిండారీవి!"

ఇంతట్లో ఆ గదిలోకి ఆనందమయి క్రోధసంతప్త వదనంతో విసవిస నడిచివచ్చింది.

"నాన్నగారూ! ఇక నోరు మూయండి. నా భర్తను నోటికివచ్చినట్లు తిట్టడానికి మీ కధికారం ఎవరిచ్చారు?"

"నీ భర్తా? అప్పుడే పెళ్ళికూడా అయిందీ? ఎంత కొంప ముంచావు?"

"నేను కొంప ముంచలేదు. మీ కొంప తరింప చేశాను. మీరు వేయిసంవత్సరాలు తపస్సుచేసినా ఇటు వంటి అల్లుణ్ణి సంపాదించలేరు. మీ ఇంటిలో ఒక్కనిముషం మేమిద్దరమూ ఉండం: రండి చతుర్వేదిగారూ! మీసామాను సర్దుకోండి. నా సామాను సర్దుకొని నేనూ వస్తున్నాను."

"నీ సామానేముంది? అంతా నేను కొని ఇచ్చిందే!"

"నా కిచ్చిన వెనుక నా సామానే! అయినా మీ రిచ్చినది నేనేమీ తీసుకువెళ్ళదలుచుకోలేదు. మాయి తన భూముల రాబడిలోనుంచి వచ్చిన అయిదువేలలో నాకు రెండువే లిచ్చింది. అవి పట్టుకువెళ్తాను. ఇవిగో మీ రిచ్చిన నగలు."

ఆ బాలిక నెమ్మదిగా తన మెడలోనుండి చేతుల నుండి కొన్ని నగలుతీసి బల్లమీద పెట్టింది. నా చేయి పట్టుకుని గదిలోనుండి, హాలులోనుండి, మెట్లమీదనుండి క్రింది హాలులోనుండి వీధిలోనికి నడిచి వెళ్ళిపోయింది. వీధిలో మే మిద్దరమూ అలా చేయిచేయి పట్టుకునే అలహాబాదు స్టేషనువరకూ నడిచిపోయాం.

ఆనందమయి హృదయంలో ఏ తుపానులు వీస్తున్నాయో నాకు తెలియదు. నా హృదయంలో వేసవికాలపు గాడ్పులో ఏవో నిండిపోయాయి. ఈ బాలిక జీవితము భగ్నం చేశానా? వింధ్యాచలం ఎంతపని చేశాడు. ఎందరి జీవితాలు విచ్ఛినంచేస్తున్నాడు! కాదు. దేశంలో ఎన్ని త్రివేణీసంగమాలు సాధ్యంచేస్తున్నాడో!

'ఆనందమయీ, నీ తలిదండ్రుల్ని, నీ భాగ్యభోగాలను అన్నీ వదలి ఇలా నాతోవచ్చేస్తున్నావే!'

"మీతో నేను రావడమేమిటీ, మీరే నాతో వచ్చేస్తున్నారు. మీ భావి ఆంధ్రబాలికావధువును, మీ చుట్టాలను, పక్కాలను మీ దేశంలో మీకు మీచుట్టాలలో కలుగబోయే గౌరవాన్ని, అన్నీవదిలి నాతో వచ్చేస్తున్నారు."

మేమిద్దరం అంతదూరమూ నడిచే వెళ్లినాము. స్టేషనులోకి వెళ్ళి మొదటితరగతి విశ్రాంతిమందిరంముందున్న కుర్చీలలో కూర్చున్నాము. ఎక్కడికి పోవాలి? మా ఊరు పోవాలా? ఎక్కడికి? నా కేమీ ఆలోచనలే లేవు. అనుకున్నంతా అయింది. ఆ దేవి తనంతతాను తనప్రేమ నాకు తెలిపింది కొన్ని గంటలముందే కాదూ. ఆనందతరంగము ఏ ఆకాశపథాలకో మమ్మిద్దరినీ ఎత్తుకుపోయింది. ఆ కల్లోలము అక్కడే మాయమైంది. ఆ ఎత్తునుంచి ఎంతో లోతుకు గభీమని పడిపోయాము.

ఆనందమయి మాటలాడక అతితీక్ష్ణంగా చూడని చూపులతో ఏవో చూస్తున్నది.

ఇంతట్లో గబగబ జోడుచప్పుడు అవుతుండగ త్రివేది గారు మేము కూర్చునిఉన్న కుర్చీలదగ్గరకు చక్కావచ్చారు. "చతుర్వేదిగారూ! నా కోపానికి మీరు క్షమించాలి. మిమ్మల్ని అనరాని మాటలు అన్నాను. ఈ నవ్యయుగంలో కూడా నేను మహా తెలివైనవాడిలా ప్రవర్తించాను. నన్ను మీరు సంపూర్ణంగా క్షమించాలి. బేటీ, నీ ముసలితండ్రి తెలివితక్కువగాఅన్నమాటలు పాటించక, నన్ను క్షమించి ఇంటికి రా తల్లీ"అని అంటూ ఆయన కుడిచేతితో కొమరిత చేతిని, ఎడమచేతితో నా చేయిని పట్టుకొని, మా ఇద్దరినీ లేవదీసి నడిపించుకు తీసుకువెళ్ళాడు.

బైట వారి పెద్దకారు సిద్ధంగా ఉన్నది. కారులో త్రివేదిగారి సతి కాళిదాసిగా రున్నారు.

"చతుర్వేదిగార్లూ! మీరు ముందు కూచోండి. నేను అమ్మాయి వెనకాల కూర్చుంటాము" అని అంటూ త్రివేదిగారు నన్ను ముందుసీటులో కూర్చోబెట్టి తానూ ఆనందమయీ వెనుకసీటులో కూర్చున్నారు. ఆనందమయి ఏమీ మాటాడలేదు. నేనూ ఏమీ మాటాడలేదు.

ఇంత తొందరలో ఆయనలో మార్పు కలిగిందేమిటి? ఆనందమయి తల్లి త్రివేదిగారికి గట్టిగా ఏమయినా చెప్పిందా? నా చరిత్ర సుఖాంతంకాదలచుకొని ఉన్నదా? ఇంతమార్పు ఇంతలో ఆయనకు కలగడం అత్యాశ్చర్యకరమే. ఆయన సహజంగా చాలా సున్నితమైన మనసు కలిగినవాడై ఉండాలి. ఒక్కసారి వింధ్యప్రాంతానికి ఉత్తరదక్షిణాలకు వివాహసంబంధం కలగడం ఆయన మనుస్సుకు వజ్రాఘాతంలా తగిలి ఉండవచ్చు. కాని ఉత్తమ హృదయం కలవాడవడంబట్టి ఆశయాలూ అభిప్రాయాలూ ఎన్ని ఉన్నా మనసు మార్చుకోక తప్పిందికాదు, అని అనుకున్నా.

ఇంతలో వారి భవనంముందర మా కారు ఆగింది. మేమంతా దిగి లోనికి వెళ్ళిపోయాం. ఆ రాత్రికి నేను ఆనందమయిని కలుసుకోనడానికి వీలులేకపోయింది. నాకు రాత్రి ఏమీ నిద్రపట్టలేదు. లేచి కూర్చున్నాను, పడుకున్నాను. గది అంతా బోనులోవున్న జంతువులా పరిక్రమించాను. మనసులో ఏదో తెలుసుకోలేని ఆవేదన. ఏం చేస్తారు త్రివేదిగారు? ఇంతత్వరలో మార్పురావడం నిజమైన విషయమేనా? ఏదైనా భయంకర రహస్యం వెనకాల దాగి

వున్నదా? ఏముంటుంది! నా యీ నీరసపుమనసులో ఏవో వికృతమైన ఆలోచనలు పుడుతూఉంటాయి.

గంటలు వరసగా కొట్టుకొంటూ గడచిపోతున్నవి. నాకు కాలం ఆగిపోయినట్లే కనపడింది. అంతు తెలియని ఆలోచనలు. చూపు ప్రసరింపలేని అగాధమైనస్థలాలు. దారి కనపడరాని కంటకభూయిష్ఠమైన చీకటిఅడవులు. ఎక్క వీలులేనిప్రాంతాలు కలిగిన ఎత్తైనకొండలు. ఆటంలో అంత గర్భితమైన సాక్ష్యస్వరూపుడైన ప్రోటనులోని మహాశక్తి, కాలాంతకగర్జనతో విచ్ఛిన్నమైపోయిందా?

తెల్లవారింది. నేను స్నానాదికాలు నిర్వర్తించుకుని గదిలో కూర్చున్నాను. వంటమహారాజు కాఫీ, పండ్లు, పూరీలు, తర్కారీ పట్టుకువచ్చాడు. ఏదో కతుకుతుగ్గానే తిన్నాను. ఈసమయంలో త్రిపాఠీగారు వుంటే ఎంత సంతోషంగావుండేది. చల్లగా హాయిగా ఒడుదుడుకులులేకుండా సాగిపోయే నాజీవితం పతనాలై, ప్రభంజనతాడితకల్లోలాలై, రాళ్లలో, గుట్టల్లో, మెరకపల్లాల ప్రవహించడానికి సిద్ధమైపోయింది. అంతదారిద్ర్యంలోనూ చెక్కుచెదరని ధైర్యంతో కలో, గంజో తాగుతూ గౌరవంగా బ్రతికివచ్చిన నేను ఏమి కష్టాలకు లోబడాలో అన్న ఆలోచన కలిగింది.

ఏమికష్టాలయితే నేమి? ఎన్నిహింసలకు లోనయితే నేమి, జీవితం ప్రచండపూరితసమస్యలను ఎదుర్కొనవలసి వస్తేనేమి, యీ సర్వసౌందర్యరాశి, ప్రేమమయి, ఆనందమయి నన్ను తన్నుతా వలచి వచ్చినప్పుడు, ఆ పవిత్రా

దృష్టాన్ని జీవితంమధ్య దాచుకొంటానుగాక !

ఈ ఆలోచన వచ్చింది. ఏదో చప్పుడు విని తల ఎత్తాను. నా దేవి, నా ఆత్మేశ్వరి, ఆనందమయి వస్తున్నదని గుమ్మం దీక్షగాచూచాను. గుమ్మంలో ఇద్దరు పోలీసు ఇన్‌స్పెక్టర్‌లు ప్రత్యక్షమయినారు. అందులో పెద్దఅతను "హల్లో! చతుర్వేదిగారూ, గుడ్‌మార్నింగ్, మీ మీద ఒక వారంటు జారీఅయిందండి. మిమ్ములను అరెస్టుచేస్తున్నాను. క్షమించాలి. మీరు మాట్లాడకుండా నాతోరండి. మేమేమీ గడబిడచెయ్యం. మా పోలీసుకారు ఆవరణలోకే తీసుకువచ్చాం. ఎవ్వరికీ తెలియకుండా చలీచప్పుడూ కాకుండా వెళ్లిపోదాం. మా డిప్యూటీ కమీషనర్ త్రివేది గారితో మీ అరెస్టువిషయమై మాట్లాడుతున్నారు" అని చలిపిడుగులలాంటి నాలుగుమాటలూ అని నవ్వుతూ నిలుచున్నాడు. నాస్థితి వర్ణించుకోలేను. తల తిరిగిపోయింది. తూలి పడబోయాను. రెండవఇన్‌స్పెక్టరు గభుక్కున వచ్చి నన్ను అదిమిపట్టుకొన్నాడు. నే నింతటిలో ధైర్యం తెచ్చుకొని "ఎందుకండీ వారంటు" అని ప్రశ్నించాను.

"మీరు హాస్టల్‌లో ఏవో అరాచకపుపనులు చేసేందుకు కుట్రపన్నారట!" అని ఏదో కాగితం టపటపఆడిస్తూ చూపించినాడు.

"ఇదేదో చాలా పెద్దపొరబాటు. మీరు వైస్ ఛాన్సలర్ గారిని అడగండి. మీరు చాలాభ్రమపడుతున్నారు, ఆ వారంటు నామీద అయివుండదు. ఈవిషయంలో త్రివేది

గారు ఏమన్నారు?',

"త్రివేదిగారు ఏమంటారో మాకిప్పుడు ప్రస్తుతం అవసరంలేదు. మిమ్మల్ని ఈ రాష్ట్రాన్నుంచి పంపించివేయడమే ఈ వారంటులోవున్న విషయం. ఆలస్యమైపోతున్నది రండి, లెండి" అని అంటూ అతడు నాదగ్గరకువచ్చి చేయి పట్టుకొన్నాడు. నేనిక మాట్లాడకుండా వారితో నడచివెళ్ళి త్రివేదిగారి భవనంముందు పోర్చిలో నిలుచునివున్న పోలీసు కారులో ఎక్కికూర్చున్నాను. నా ఇరుప్రక్కలా ఇద్దరు ఇన్‌స్పెక్టర్లు కూర్చున్నారు. మాకారు సాగిపోయింది.

౪

ఆకారు ఎంతదూరంవెళ్ళిందో ఎంతకాలం నడిచిందో నేను గమనించేస్థితిలోలేను. నేను ఏదో అని భయపడినది నిర్ధారణ అయింది. 'నేనేమిటి, కుట్రచేయడమేమిటి! ఇది త్రివేదిగారు పన్నిన పన్నుగడ' అని, తళుక్కుమని నాకు ఆలోచన హృదయంలో మెరుపు మెరిసింది.

ఆనందమయి గతి ఏమవుతుంది? ఆ బాలికకు ఈ విషయం తెలిసిందా? నామీద నిజంగా ఏదయినా కుట్రి మపు, ఘోరమైననేరం ఆరోపించారా? నాగతి ఏమౌతుంది? దీనివల్ల నా డి. ఎస్‌సి. పరీక్షకు అంతరాయమేమైనా కలుగుతుందా? ఆనందమయిని ప్రేమించడమే తప్పు. ఆ బాలిక తనంత తాను తనప్రేమను తెలుపుకోకపోతే నా ప్రేమను నేను తెలిపివుండేవాణ్ణి కాదే? ఉత్తమంగా, ధర్మంగా ప్రేమించుకొన్న ఇద్దరు యువతీయువకులమధ్య

వింధ్యాచలేశ్వరుడు అడ్డంవస్తాడని నాకు ఈషణ్మాత్రం ఆలో చన తట్టలేదే? వింధ్యాచలేశ్వరుడే నాకీ దివ్యప్రేమను ప్రసా దించాడు. ప్రేమ అణుశక్తికన్న మహత్తరమైన శక్తికలది. సీసంవంటి నాబ్రతుకును బంగారంకింద మార్చివేసింది.

మాకారు సాగిపోతూవుంది. నేను కారులో ఒళ్లు తెలియని నిద్రకు లోనయ్యాను. మెలుకువవచ్చేసరికి మేము కాశీకివచ్చినాము. మాకారు బెనారస్ కాంటోన్మెంటు స్టేషనుదగ్గిర ఆగింది. మేము ముగ్గురం దిగాము. అరెస్టుచేసిన ఇన్స్పెక్టరు నన్నుచూచి, "చతుర్వేదిగారూ! మీపైన వారంటుమాట అబద్ధం. త్రివేదిగారు మాకు గాఢమైన స్నేహితులు. వారికీ సహాయంచేయమంటే మేము చేశాం. మీసామాను, పుస్తకాలు వగైరా అన్నీ వారిబంట్రోతు సీతారాం పట్టుకువస్తాడు. మీరు ఇక్కడే ఉండండి, మీకు ఖర్చులకై ఈ రెండువందలు ఇయ్యమని త్రివేదిగారు మాచేతికిచ్చారు. ఈకారు వారిస్నేహితుని కారు. మీరు మామీద రిపోర్టు వగైరాలు చేయకండి, మీపుణ్యం. మా ఉద్యోగాలు పోతాయి. ఆయన చేసినపని మాకేమీ నచ్చ లేదు. ఈరోజుల్లోకూడా త్రివేదిగారు ఇలాచేయడం చాలా పొరపాటు. ఈవిషయం ఇంతటితో వదలదు. ఆనందమయి అంటే మాకందరికీ ఎంతో ఆపేక్ష" అని అంటూ రెండు నూరు రూపాయిలనోట్లు నాచేతిలో పెట్టబోయాడు.

"ఇన్స్పెక్టరుగారూ, నాకానోట్లు వద్దు. త్రివేది గారికీ మీకూ నాగాఢ అభివందనాలు. మీరంతా చాలా

గొప్పనాటకం ఆడారు. మీరంతా ఏదైనా సినిమాకంపెనీ పెట్టి, అందులో వేషాలు వెయ్యవలసినవారే. నెహ్రూగారి కొమరిత ఇందిరాదేవి ఒక పార్సీయువకుని పెళ్ళిచేసుకుంటే తండ్రి వద్దనగలిగారా? రోజులు మారిపోయాయి. మనకు పూర్ణస్వాతంత్ర్యం వచ్చింది. కాని మనదేశం హిట్లరు రాజ్యంకాదే. అయినా మీరుకోరినారు గనుక మీపైన రిపోర్టుచేయను'' అని నేను వారినివదలి ప్లాటుఫారంమీద వేరేచోటికివెళ్లి, వెంటనే అలహాబాదుకు పోయే బండికి టిక్కెట్టుకొని ఆబండి రాగానే వెళ్లి అందులో కూర్చున్నాను. పోలీసు వారిద్దరూ తిరిగి కారులో వెళ్ళిపోయారు. నేను అలహాబాదుకు తిరిగివస్తానని వారికి తెలియదు. అలహాబాదుకు సాయంకాలం చేరుకున్నాను. స్టేషన్‌నుండి ఒక హోటలుకుపోయి భోజనంచేసి, టాక్సీచేసుకొని మా గురువుగారైన రాంప్రసాద్ విద్యాలంకార్‌గారి ఇంటికి వెళ్ళాను. మా గురువుగారు ఎంతో ఆదరంగా నన్ను ఆహ్వానించారు. డాక్టరు విద్యాలంకార్ ఇంగ్లండు, అమెరికా 'డాక్టర్ ఆఫ్‌సైన్సు' డిగ్రీలు పొందివచ్చిన ప్రజ్ఞావంతులు. న్యూక్లియర్ ఫిజిక్స్‌లో ఆచార్యోత్తములు. ఆయన నన్ను తమ పుత్రునికన్న ఎక్కువగా ఆదరించేవారు. వారి శిష్యునిగా ఉన్న ఈ రెండేళ్ళూ నన్ను అత్యంత ప్రేమతో వేయికళ్ళ కనిపెట్టి ఉండేవారు.

''ఎక్కడనుండి వస్తున్నావు చతుర్వేదీ!''

''కాశీనుంచి పితాజీ!''

కథా నిలయం 5355 శ్రీకాకుళం

"కాశీకి ఎప్పుడు వెళ్ళావు? బారైలీ వెడుతున్నానని చెప్పావుగా! అక్కడనుండే తిన్నగా కాశీకి వెళ్ళావా?"

"లేదండి. ఆ కథ అంతా రామాయణం అంత ఉంది!" అని జరిగిన విషయాలన్నీ మనవి చేశాను.

"రాం! రాం! త్రివేది ఇంతటి పని చేశాడా! వారి కుటుంబం నాకు బాగా పరిచయమే! జ్యోతిర్మయినీ, త్రిపాఠీని, ఆనందమయినీ బాగా ఎరుగుదును. వారంటే నాకు ప్రాణం! సరేకాని ఆ ఇన్‌స్పెక్టర్లను చివాట్లు పెడతాను. నువ్వు ఇక్కడే నాయింట్లో ఈ విషయం ఏదో తేలేవరకూ ఉండు. ఇల్లు నీదే. ఏమీ మొహమాటం పడకు. మా గురుపత్ని నీవంటే ఎంతో ఆనంద పడుతుంది."

అని తన భార్యకడకు తీసుకువెళ్ళినారు.

అక్కడ ఆయన నా కథఅంతా భార్యతో చెప్పినారు. ఆమె చాలా ఆశ్చర్యం పొందింది. ఆమెకు నలుబది ఏళ్ళుంటాయి. నన్ను "బేటా, చతుర్వేదీ!" అని పిలుస్తారామె. ఆమె ఇంటరుప్యాసయిన ఇల్లాలు. హిందీలో కవయిత్రి. రేడియోలో తాము రచించిన గీతాలు తీయని కంఠంతో పాడుతూ ఉంటారు. జ్యోతిర్మయి, ఆనందమయిలంటే ఎంతో ఇష్టం ఆమెకు. ఆనందమయీ నేనూ మా ఆచార్యులవారి దగ్గిరకు ఎన్నిసార్లో వచ్చేవారం. ఆనందమయి మా గురుపత్నితో అరగంటైనా సంతోషంగా కాలం వెళ్లబుచ్చకుండా ఇంటికి ప్రయాణం కాదు. మాగురుపత్ని పేరు ఉమాసుందరీదేవి.

ఉమాసుందరీదేవి: ఏమయ్యా చతుర్వేదీ! లోక మోహిని అయిన బాలికను వశపర్చుకున్నావే. ఏమన్నా వశీకరణమంత్రం ఉపదేశమయ్యావా!

నేను: మీ ప్రయాగత్రివేణీసంగమములో స్నానం చేయగానే మాకెన్నో మహత్తరశక్తులు సన్నిహితం అవుతాయి మాతాజీ!

ఉమ: కాదయ్యా! మీ దక్షిణాదివారికి చాలా మంత్రతంత్రాలు వచ్చునని మావైపు ఎంతో ప్రతీతి.

నేను: అలాగే మావైపున ఉత్తరాది వారంతా మహర్షులనీ, వారి ఇళ్ళలో దేవతలు పరిచారకులుగా తిరుగుతూ ఉంటారని మావాళ్ళు చెప్పుకుంటూ ఉంటారు. మాఅమ్మ నేను మీ విశ్వవిద్యాలయంలో జేరడానికి వచ్చేముందు, 'నాయనా మాయచేసి తీసుకుపోయి దేవికి బలి యిస్తారు జాగ్రత్త' అని చెప్పింది.

ఉమ: రాకపోకలు తక్కువై, పరిచయాలు ఏమాత్రమూ లేక ఈలా అవకతవక అభిప్రాయాలు ప్రచారంలోకి వస్తాయి.

గు:రాజి: చతుర్వేదీ! నువ్వు బాగా విశ్రాంతి తీసుకో. నీకోగది సిద్ధంచేయిస్తాను. రేపు ఉదయం అన్ని విషయాలు మాట్లాడుకొందాము.

వారి ప్రేమ నా హృదయానికి వర్ణింపలేని శాంతి ప్రసాదించింది. నాకు ఒళ్ళు తెలియని నిదుర పట్టింది. సాయంకాలము ఉలిక్కిపడి లేచాను. ఆనందమయి వచ్చి

నన్ను తన హృదయానికి అదుముకొన్నట్లు కల వచ్చింది. ఆ కలలో నా కౌగిలిలోనుండి ఆ బాలికను ఆమెతండ్రి బర బరా లాక్కొని పోయినట్లు వచ్చి "ఓ" అని గుండె దడ దడమంటూ ఉండగా లేచాను.

ఎంతవరకోగాని నా కా దడ తగ్గలేదు. లేచి స్నానాల గదికి వెళ్ళి వచ్చాను. మా గురువుగారి దుస్తులు నాగదిలో సిద్ధంచేసి ఉంచారు. అవి ధరించి, నాగదిముందు హాలు లోనికి వచ్చేసరికి ఆ నందమయి ఎదురుగుండా నన్ను రక్షింపవచ్చిన పరమసాన్నిధ్యంలా నిలుచుని ఉంది. ఇంకె వ్వరూ ఆ హాలులో లేరు.

నన్ను చూడడ మేమిటి ఆమె రెక్కలువచ్చినట్లు నాదగ్గిరకు వాలి నా కౌగిలిలో ఒదిగిపోయింది.

"నా దివ్యదేవీ!"

"నా పరమదేవా!"

౫

ఆమెను నాగదిలోనికి తీసుకొనిపోయాను. ఆలా ఒకరి కౌగిలిలో ఒకరం ఒదిగిపోయి వున్నాము. మా ప్రేమకు మాటలు లేవు.

"ఇంతట్లో తలుపుదగ్గిర పండిజ్జీ!" అని వంటమహా రాజ్ మాట వినబడింది.

మేము ఇద్దరమూ కౌగిలిలోనుండి విడిపోయి చెరి ఒక కుర్చీమీద కూర్చున్నాము. మహారాజ్ బల్లమీద ఫలో

పహారాదులు, కాఫీ, అన్నీ ఉంచి "ఇద్దరూ సేవించండి" అంటూ తలుపుదగ్గిరగావేసి వెళ్ళిపోయాడు.

"ప్రీతమ్! మిమ్మి పోలీసువారు తీసుకువెళ్ళడం అదీ నాకు ఉమామాయి చెప్పింది. నాన్నగారు అంత క్రూర హృదయులని కలలోనన్నా అనుకోలేదు. నన్ను స్టేషను నుండి ఇంటికి చేరాక లోపలికి తీసుకుపోయి ఒక గదిలో పెట్టి తాళంవేశారు. అప్పటినుండి ఇంతవరకూ నాకు భోజనంలేదు. ఇంతవరకూ మా అమ్మతో గాని, నాయన గారితో గాని మాట్లాడలేదు. ఏంచెయ్యాలో నేను నిశ్చయం చేసుకొన్నాను. తలుపు తాళంవేసినన్నాళ్లు భోజనం చేయను, ప్రాణం పోతుందని భయపడలేదు."

"ప్రాణకాంతా! మహారాజ్ఞీ! ఓహో! ఎల్లావచ్చా విక్కడకు?"

"పక్షిలా మారిపోయి, కిటికీలోంచి దూరి ఇక్కడకు ఎగిరివచ్చి ఇక్కడ మామూలురూపం పొందాను."

"నేనిక్కడ ఉన్నానని ఎలా తెలిసింది?"

"చెప్తా ఉండండి" అంటూ నా ఒళ్ళో కూర్చుంది. "నాకు చాలా ఆకలిగా ఉంది. నాచేత మీరు తినిపిస్తే గాని ఏమీ సహించదు" అని నా మెడచుట్టూ తన ఎడంచేయి వేసింది. కుడిచేత్తో నాగడ్డం పట్టుకొని తన వైపు తిప్పుకొని "ప్రభూ! నేను నా నిరశనవ్రతదీక్ష మానివేసేముందు మొదటిముద్దుగా మీ ముద్దు ఆరగిస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేసుకున్నాను. నాకు మీ ప్రథమ చుంబనము

ప్రసాదించండి!'' అని నవ్వుతో ప్రయాణము అయిన కంటి నీటితో నావైపు చూచింది.

నాకూ కన్నుల నీరు తిరిగింది. ఆమెను గాఢంగా అదుముకొని, మాటలు లేక కాశీ విశ్వేశ్వరుని మనస్సులో తలచుకొంటూ, ఆమె పెదవులు చుంబించాను. ఆమె నాకు ప్రతిఫలం ప్రసాదించింది. మాకంటి నీటి ప్రవాహాలు త్రివేణీ సంగమం అయ్యాయి.

ఆమెచే నెమ్మదిగా చా తాగించాను. తర్వాత పాలలో నానవేసిన రొట్టె కొంత తినిపించాను. పళ్ళరసం త్రాగించాను.

"ఏం చేస్తున్నారు పిల్లకాయ లిద్దరూ'' అని చటుక్కున తలుపు త్రోసికొని మా గురుపత్ని లోనికి చక్కావస్తూ "ఎల్లా ఉన్నవారు ఆలాగే ఉండాలి. నేను చూడాలి, నా కళ్ళు చల్లబడాలి, నా జన్మ తరించాలి ''అని అన్నది.

నా ఒడిలోనుండి ఆనందమయీ, నేను కుర్చీమీద నుండీ, సిగ్గుపడుతూ లేచి నిలుచున్నాము.

"ఎందుకు లేచారు? నాకు కోపం వచ్చింది. మళ్ళీ యథాప్రకారం కూర్చోండి. మీ ప్రొఫెసర్ సాబ్ ఎన్ని అల్లర్లో చేసేవారు.''

ఏం చేస్తాం! అల్లాగే యథాతథంగా కూర్చున్నాం. మా ఎదురుగుండా ఉమామాయి కూర్చున్నారు. చెప్ప వద్దూ నేను సిగ్గుఅణచుకోడానికి విశ్వప్రయత్నంచేశాను.

ఆనందమయి విజయంపొందింది. అల్లరిపిల్ల! చెయ్యాలని నాజుట్టు సవరించింది. నామోము అదిమిపట్టి తనవైపు త్రిప్పుకుని, ఒకనిమేషం తేరిపారచూచి, ఉమామాయివైపు త్రిప్పి, "ఏమండీ పిన్నీ! ఈ అబ్బాయిమోము బాగానే ఉందనుకుంటాను. దక్షిణాదివారంతా కోతులనుకున్నాము. కాదని కొంచెం నిర్ధారణ అయింది సుమండీ!" అని అంటూ మోములో గంభీరముద్ర దాల్చింది.

ఉమామాయి పకపకనవ్వుతూ "అల్లరిపిల్లా! అతని ముందు దివ్విటీముందు దీపంలా ఉన్నావు. కాస్త రంగు ఉంటే సరేనా ? నాకొడుకు మన్మథుడు. నువ్వో" అని నవ్వి ఆమెకూడా మోములో గంభీరముద్ర ధరించింది.

నేను : "ఇంతకూ మేమాంధ్రులం. ఆంధ్రులెవ్వరో నిర్ధారణచేశారా!" అన్నాను.

ఆనందమయి "రాక్షసు" లని అన్నది.

ఉమామాయి "దేవతలు, దేవతలే!" అనిదృఢంగా చెప్పింది.

మేము ఇద్దరమూలేచి ఆతల్లికి పాదాభివందనాలు చేశాం. ఆమె మాతలపై చేతులుంచి ఆశీర్వదించి, "చతుర్వేదీ! నీ వధువును వాళ్ల తలిదండ్రులతో మాయమాటలుచెప్పి తెల్లవారుతూనే తీసుకువచ్చాను. నువ్వు ఈ ఊరు తిరిగి వచ్చేశావని వారెవరికీ తెలియదు. నువ్వు ఇంటినుంచి కదిలి బయటకివెళ్లు. ఆనందమయి ఇక్కడే ఉంటుంది. ఆమె పెట్టేబేడా తర్లించుకు వచ్చేటట్లు చేశాను. మీ

ప్రొఫెసర్ గారు జ్యోతిర్మయికీ, త్రిపాఠీకి టెలిగ్రాము ఇవ్వడానికి వెళ్ళారు. వీలయితే ట్రంకుఫోనులో మాట్లాడతామన్నారు. ఈలోగా లక్నోరిజిష్ట్రారుతో మాట్లాడి అక్కడ మీ ఇద్దరికీ రిజిష్టరువివాహం జరిగే ఏర్పాట్లు చేస్తూఉన్నారు. మధ్యాహ్నం లక్నోకువెళ్లి వస్తారు. ఆపైన సంగతులు ఆలోచిద్దాం" అని ఆమెలేచి "జాగ్రత్తగా ఉండండి. రెండు మూడు రోజులలో వివాహం. నేనూ, ప్రొఫెసరూ ఇతరసైన్సు ఆచార్యులూ ఇద్దరో ముగ్గురో భార్యలతో లక్నోవస్తాము. ఈ విషయం ఏమాత్రం ఎవ్వరికీ తెలియకుండా ఉంచదలచుకొన్నాం" అని అంటూ ఆమె తలుపు దగ్గిరగావేసి వెళ్లిపోయింది.

మా ఆనందం సుధాసముద్రం అయిపోయింది. ఆనందమయి నా శ్రీమహాలక్ష్మి!

౬

ఆ సాయంకాలానికి జ్యోతిర్మయీ, త్రిపాఠీ మా ప్రొఫెసర్ గారి ఇంటికి చక్కావచ్చారు. జ్యోతిర్మయి చెల్లెలిని కౌగిలించుకొని, "చెల్లీ ఎంత అదృష్టవంతురాలివే!" అన్నది.

రాగానే నాచేయి విరిగేటట్లు జాడించిన త్రిపాఠీ "నువ్వు దురదృష్టవంతురాలవా!" అన్నాడు కోపంనటిస్తూ. "నేనేకాక నాచెల్లికూడా అదృష్టవంతురాలు" అని జ్యోతిర్మయి మూతిముడిచింది.

త్రిపాఠీ: అంతేకద!

జ్యోతిర్మయి : మీరు మరీనండి. ఏమో, నాకన్న నాచెల్లే అదృష్టవంతురాలేనేమో ? ఆలోచిస్తే ఆలాగే కన బడుతోంది.

ఉమామాయి : ఒకరికన్న ఒకరు అదృష్టవంతులు లెద్దురూ !

అమర్నాథు మేమంతా లక్నో వెళ్ళాం. నాకూ ఆనందమయికీ రిజిష్టరువివాహ మయింది.

దారిలో త్రిపాఠీ నాతో రహస్యంగా "మామగారికి నీమీదకోపం ఏమీ తగ్గలేదు భాయ్! అంతా నీపనే అంటారు. నేనూ జ్యోతి ఎన్నో చెప్పాం. ఆయన మనస్సు తిప్పలేకపోయాం. కాని అత్తగారి మనస్సు తిరిగింది" అని చెప్పినారు.

వివాహంకాగానే లక్నోనుండి వెంటనే అలహాబాదు వచ్చివేశాం. నేను తక్క తక్కినవారందరూ త్రివేదీ గారింటికి వెళ్ళారు.

మాటలమధ్య నెమ్మదిగా మా గురువుగారు త్రివేదీ గారితో అంతా చెప్పారట. ఆయన నోట మాట రాక కుర్చీలో కూలబడిపోయారట. కొమరిత పాదాభివందనం చేయ డానికి వెడితే "ఛీ దుర్మార్గురాలా! నీ మొహం చూపకు నాకు" అని ఆమెను కాలితో తన్నినారట. అంతతో మా గురువుగారు ఉగ్రుడై లేచి "నీసంగతి దేశదేశాల చాటుతాను. ఏ యుగంలో ఉన్నావు నీవు? వింధ్యాచలం ఇంకా ఆకాశంఅంటే ఉందనుకున్నావా!" అని లేచినారట.

త్రిపాఠి: "మామగారు! మీరంత తెలిసినవారూ, భక్తులు, గాంధీజీ, జవహర్ పండిజ్జీల శిష్యులే, ఇలాంటి వారవుతారని కలలోనన్నా అనుకోలేదు. కూతుర్ని తన్నారా? నన్నూ జ్యోతిర్మయినీ తన్నండి. ఈ పరిణామానికి కారకులం మేము. ఆనందమయి చతుర్వేదీని ప్రేమించేటట్లు చేశాము. అతడు ఉత్తముడు. మహోదార చరిత్రుడు. ఆలాంటివాడు అల్లుడవడం మీరు పూర్వజన్మలో చేసిన పుణ్యం" అని విసవిస ఆవలకు నడిచిపోయాడట. అందరూ అన్ని విధాలా చెప్పినారట. ఆనందమయి తండ్రి పాదాలకడనే పడివుందట. ఆనందమయితల్లి కాళీమాయివచ్చి కూతుర్ని లేవదీసి "అమ్మడూ! నాన్నగారు తన్నినారా? నీకర్మమేమి, నేనూ నీతో వస్తాను పద. ఇంత ఉత్తములే ఇలా అయ్యారేమి? అది నాకర్మ" అంటూ కౌగలించుకుందట ఆ బాలికను తల్లి.

మా మామగారు సింహంలా లేచారట. "సరే! మీరంతా సంస్కృతికలవారు. నేనుమాత్రం పరమ ఛాందసుణ్ణి! అనుకోండి. కన్నతల్లీ, నీకూ చతుర్వేదికే నిజమైన వివాహం చేస్తాను. ఆచార్యా! మీరు ఆ శుభకార్యం వైభవంగా జరిపించండి. తల్లీ! నిన్ను తన్నిన పాపానికి నివృత్తి ఏప్రాయశ్చిత్తం చేసుకుంటే పోతుందో!" అని ఆనందమయిని తన హృదయానికి అదుముకొని వెక్కివెక్కి ఏడ్చినారట! అప్పుడందరికళ్లూ చెమ్మరించినాయట! జ్యోతిర్మయీ త్రిపాఠీ, ఆనందమయీ తండ్రికడ సాష్టాంగపడినారట.

నా వివాహం పరమాద్భుతంగా జరిగింది. మా వాళ్ళంతా ప్రయాగ తర్లివచ్చారు.

వింధ్యాచలేశ్వరుడు పకపక నవ్వుతున్నాడు. భారత దేశంలో అన్ని నదీనదములూ త్రివేణీసంగమానికి చుట్టాలై వచ్చినాయి.

“ఓం అసతో మా సద్గమయ
తమసో మా జ్యోతిర్గమయ
మృత్యోర్మా అమృతం గమయ.”